

Нова Думка

ISSN 0351-3181

BROJ
ЧИСЛО 254

GODINA
ПОК LV

4/2026

Savez Rusina Republike Hrvatske • Союз Русиных Републики Горватскей

ДУНАЙ ФЕСТ 2026.

За руским штандом Маріяна Джуджар, Марія Джуджар, Зденко Бурчак, Леона Рагай, Владо Рагай, Наталія Барна, Звонимир Барна, Вера Зелінац і Мірко Дорокази

Манифестация Дунай Фест у Вуковаре ше отримовала през три дні, од 25. по 27. юний. То манифестация хтора на окреми способ слави традицію, культуру и живот людзох хтори жию при Дунаю. Програми ше состоя од концертох, гастро понукнуцох и рижних змаганьох.

Першого дня манифестациі у пополадньових годзинох наступел тамбурови состав „Хайо“, було понукнуце националних кухнєх, а у

вечарших годзинох отримани концерт под назву „Шимуново“, бо на нїм наступел Шима Йовановац.

Другого дня отримани еко акция чистєня Дунаю, рижни роботнї, *Fišijada* и концерт групи *Zabranjeno pušenje*.

Програма трецого дня почала зоз стретнуцом фолклорних дружтвох под назву „Дунай својому городу“, зоз концертом Мирослава Шкори и провадзєньом фодбалского змаганя Горватскей и Гани на Шветовим першєнстве.

За нас Руснацох перши дзєнь бул од окремого значєня бо зме представляли нашу националну кухню. Тей ше роботи прилапела и успишно ю одробела Рада рускей националней меншини городу Вуковару на чолє зоз єй председатєльом Зденком Бурчаковим. Наш стол за тоту нагоду порихтали Наталія Барна, Едина Бурчак, Леона Рагай, Марія Джуджар и Любица Гаргай, а саму организацию жєнох на себе превжала и успишно одробела Маріяна Джуджар. На столе ше з тей нагоди нашли капуцанїки, белюши, бобальки, горгелї, на сухо зоз кромплями, на квасу зоз маком и орєхами, сирєц, погачики зоз

Руски штанд порихтани

шкварками, бухти, вєцєй файти рейтєша...

За стол и за тото цо на нїм було понукнуте нащивитєлє бул барз зацикавени. По приход водитєля Саши Лозара гу столу шицко порихтанє зоз стола щєзло. Руску кухню представєла и о руских деликатєсох бєшєдовала Вера Зелінац, главна и одвичатєльна редакторка руских виданьох при Союзу Русинох РГ.

Лю. Гаргай

Госци ше могли и сами послужити

“NOVA DUMKA”

Izdavač: Savez Rusina RH

<http://www.savezrusina.hr>

savezrusina@gmail.com

novadumka@gmail.com

Facebook: Savez Rusina RH Vukovar

Za nakladnika: Dubravka Rašljanin

Uredništvo: Vukovar,

Vijeća Europe 93

Tel. / faks: 032 428–342

IBAN HR1623400091110057465

Tisak: Certis d.o.o., Cerna

Naklada: 600 primjeraka

“НОВУ ДУМКУ”

Видава: Союз Русиных РГ

<http://www.savezrusina.hr>

savezrusina@gmail.com

novadumka@gmail.com

Фейсбук: Savez Rusina RH Vukovar

За издавателя: Дубравка Раšљанин

Редакција: Вуковар, Ради Европи 93

Тел. / факс: 032 428–342

ИБАН HR1623400091110057465

Друкуе: Цертис д.о.о., Церна

Тираж: 600 прикладніки

Tiskano – Друковане
Kolovoz – Август / 2026

Cijena
Цена

1,33 €

Rukopisi se ne vraćaju.
Objavljeni prilozi se honoriraju.

Рукописи ше не враћаю.
Обявени прилоги ше гонорују.

SADRŽAJ - ЗМИСТ

Дунай фест 2026. - Лю. Гаргај	2
КУД „Яким Говля“ Миклошевци успишно ше представело на „Червеной ружи“ - Леся Мудри	4
Вистка зоз Пули - Лю. Гаргај	5
Ljetna događanja u Rajevom Selu - Julija Lucić	6
Червени ружи и дзивоцка лада пришли до Горватскей - Иван Лікар	7
Отримана 46. Традиційна културна манифестация Коцурска жатва - Звонко Костелник	8
КУД „Яким Гарди“ Петровци на 47. Жатвових шветочносцох у Церни - Звонко Костелник	9
Зоз зніманя емисії „Меншински мозаїк“ - Соня Папуґа	10
Паломніцтво и студийне путованє до Маріяповчу - о. Владимир Седлак	11
Вира и каждодньовосц - о. Владимир Седлак	12
Значна нашива петровскей парохиї у єї ювильейним року - о. Владимир Седлак	13
Грекокатолицка Служба Божа у Илаци - Леся Мудри	13
Отримани Летни школи руского языка и култури за основну и штредню школу у Ораховици - Звонко Костелник	14
Mladi i Rusinska kulturna baština - Dubravka Rašljanin	18
Миклошевчанє на фестивалу „Най ше не забудзе“ у Дюрдьове - Леся Мудри	20
Проектоване лето - Лили Су	21
Мирослав Стрибер - Андрея Маґоч	22
Неприсилувана любов, Пришїло ше ми - Яким	23
Цо Санитарна инспекция нашла 1964. року у вуковарских карчмох и дутянох? - Йоаким Пушкеш	24
Digitalne prijave - Dubravka Rašljanin	25
Вода — хлеб наш насущни - Лікар Иван	26
13. Медзинародни Биєнале лемковскей / русинскей култури — РутхенАле, 2026. - Наталия Гнатко	27
На концу шикко постанє мода - Давид Морган	28
Život između pera i žica: Sjećanje na Vladislava Nadmicića - Ana Bučko	29
Digitalna demencija - Helena Timko Tot	30
Слунечнік того року подруцел, а кукурица з минималним урожайом - Антун Гарди	32
Место мотилькастих рошлінох у живоце руского параста - Томислав Рац	33
Крижалька - Леся Мудри	34
Nakon ljetne stanke NK Rusin nastavlja igrati u istom natjecateljskom rangui - Hrvoje Zagorac	35
Конкурс	35

Насловни бок: Агнетка Балатинац – Зоз фондусу Подобових колонийох КУД-а Руснацох Осиек

Остатї бок: Звонко Костелник – Учашніки Летней школи руского языка за штредню школу у Ораховици 2026. р.

UREDNIŠTVO: Vera Zelinac (glavna i odgovorna urednica), Ahnetka Balatinac, Ljubica Harhaj, Manuela Dudaš Magoč, Lesya Mudri, Tomislav Rac

SAVJET UREDNIŠTVA: dr. sc. Oksana Timko Đitko (predsjednica), Marijana Džudžar, vl. Vladimir Sedlak

LEKTORI: Marija Vulić (rusinski jezik), Andreja Magoč (hrvatski jezik)

Tiskanje potpomaže Savjet za nacionalne manjine Republike Hrvatske.

Na zahtjev Saveza Rusina RH s Rješenjem Ministarstva informiranja Republike Hrvatske

od 15. siječnja 1992. godine (ur. Br. 523-92-1), „Nova dumka“ je upisana u evidenciji glasila pod brojem 1366.

Prilozi autora potpisani imenom ne moraju odražavati mišljenje uredništva i izdavača.

РЕДАКЦИЈА: Вера Зелинац (главна и одвичательна редакторка), Агнетка Балатинац, Мануела Дудаш Маґоч, Любица Гаргај, Леся Мудри, Томислав Рац

СОВИТ РЕДАКЦИЈІ: д.ф. н. Оксана Тимко Дітко (предсидателька), Маріяна Джуджар, о. Владимир Седлак

ЛЕКТОРЕ: Мария Вулич (руски язык), Андрея Маґоч (горватски язык)

Друкованє помага Совет за национални меншини Републики Горватскей.

На вимаганє Союзу Русиных Републики Горватскей з Ришеньом Министерства информованя Републики Горватскей од 15. януара 1992. року

(УЧ. 523–92–1) „Нова думка“ уписана до евиденції явних виданьох под числом 1366.

Авторизовани тексти не знача же то источно и становиско редакції лебо видавателя.

КУД „ЯКИМ ГОВЛЯ“ МИКЛОШЕВЦИ УСПИШНО ШЕ ПРЕДСТАВЕЛО НА „ЧЕРВЕНЕЙ РУЖИ“

Михаил Гришук

Старша танечна група миклошевского Дружтва

Ника Вулич

Николина Бучко

Лана Вулич

У Руским Керестуре 26. и 27. јуния отримани 65. Фестивал рускеј култури „Червена ружа“, котри зединел шпивачох, музичарох и танечнікох з рижних руских штредкох. Богата и рижнородна програма дала нагоду публики уживац у рускеј музики, од традиційних шпиванкох по сучасни композиції, и видзиц богатство руского фолклору.

Пияток вечар бул пошвечени музичней творчосци и мал три окремни часци. Вечар започал з традиційним змаганьом младих шпивачох за найкрасши дзивоцки и ле-

гиньски глас. У змаганю участвовали дзешецero млади вокалисти, котри ше керестурскеј публики и фаховому жирию представели зоз популярнима народнима и новокомпонованима шпиванки. Їх наступи музично провадзел Народни оркестер Дома култури Руски Керестур „Юлијан Рамач Чамо“, под руководзеньом Кристіяна Нярадия. Окреме цеши же медзи младима вокалистами були аж штvero учашніки з Републики Горватскеј. Миклошевци представели три млади шпивачки зоз КУД „Яким Говля“: Лана Вулич, Ника Вулич и Николина Бучко, а з Петровцох наступел Михайло Гришук, член КУД „Яким Гарди“ Петровци. Шицки штvero млади достойно ше представели, указуюци своје вокални способности, любов гу шпиваню и красу рускеј шпиванки. У конкуренції за найкрасши глас першу награду освоєла Лана Вулич за интерпретацию шпиванки „Ей, сущєла ліщина“, док награду за найкрасши легиньски глас однесол Иван Фейди зоз Руского Керестура, хтори наступел зоз шпиванку „Тополі керестурски“.

Далєй у програми шлїдзєло змаганє нових композиційох у за-

Лана Вулич и Иван Фейди

бавним духу. Дзевец новокомпоновани шпіванки виведли афирмовани шпіваче и прешвечели же, попри богатей традиційней, руска музика и далей жиє, твори и достава сучасни форми.

Перши фестивалски вечар закончел з ревилянну часцу пошве-

цену Юлиянови Рамачови Чамови, з нагоди 40 рокох од початку його роботи у Доме култури Руски Керестур. Юлиан Рамач Чамо охабел значни творчи шлїд у руским културним живоце як музичар, композитор, аранжер и диригент, а публика мала нагоду здогаднуц ше його бо-

гатей музичней творчосци.

Всуботу, 27. юния, фестивал ше предлужел з Вечаром фолклорних ансамблех. Програма була отримана на бини у дворе Основней школы „Петро Кузмяк“, после дзецинскей програми „Червене пупче“. На вечару ше, попри домашнїх, представели танечни групи зоз Коцура, Дюрдьова, Нового Саду и Миклошевцох. После наступу ансамблех, дружене з музику и танцом предлужело ше коло Спортскей гали.

Ювилейна 65. „Червена ружа“ и того року потвердзела своєю значене єдней з найважнейших манифестацийох рускей култури. Богата, добре обдумана и рижнородна програма, квалитетни наступи и одлична организация обезпечели приємну атмосферу за учашнїкох и числену публику.

Леся Мудри

ВИСТКА ЗОЗ ПУЛИ

У організації мадярського культурного дружтва „Мориц Жигмонд“, у Пули отримани 27. тидзень мадярскей култури, а Ана Голик, Петровчанка хтора жиє у Пули, член того дружтва уж вецей як дваецц роки.

Ана Голик у вишиваним фартуху

Пририхтоване широких резанкох

У рамикох тей культурней програми 18. юния отримана Кухарска роботня традиційней кухнї, на хторей участвовала уж спомнута панї Голикова. Вона з тей нагоди представела руске єдло, резанки з маком. Вона тото єдло не однесла уж уварене, але го там пред публику приготувела: загнетла цесто, розогнала, направила широки резанки, уварела и помишала зоз маком и цукром же би вец тото смачне єдло

понукла покоштовац присутим гостом. На штанду бул виложени руски вишивани свадзбени ручнїк, а Ана Голик на себе мала и наш били вишивани фартух.

Покровителе тей культурней програми були Истарска жупанія, Город Пула и Совит за национални меншини Републики Горватскей.

Лю. Гаргай

LJETNA DOGAĐANJA U RAJEVOM SELU

Plaža u Rajevom Selu mještanima je najbolji je spas od ljetnih vrućina

Ljeto u Rajevom Selu donijelo je pregršt sportskih, kulturnih i vjerskih događanja koja su okupila brojne mještane i goste. Spoj sportske borbenosti, tradicije i zajedništva obilježio je protekle tjedne u ovom slavonskom mjestu.

Ljetni program započeo je sportskim uzbuđenjima na 4. malonogometnom turniru, koji se igrao od 28. lipnja do 4. srpnja. Na turniru je sudjelovalo 9 ekipa, a gledatelji su uživali u napetim utakmicama. Početkom kolovoza započele su i pripreme za novu sezonu pa je tako prva pripremna utakmica NK "Raška" bila s prijateljima iz Mikluševaca. NK "Rašk" je

uvjerljivo pobijedio NK "Rusin" iz Mikluševaca rezultatom 6:2, što najavljuje sjajnu formu za nadolazeću sezonu. Osim na terenu NK "Rašk" se iskazao i u organizaciji zabavnog programa.

Na mjesnoj plaži je 1. kolovoza održana 2. Čobanijada, koja je privukla ljubitelje dobrog jela i druženja uz rijeku. Druga polovica srpnja i kolovoz tradicionalno su posvećeni vjerskim i obiteljskim okupljanjima.

Rajevčani su 20. srpnja svečano proslavili spomendan svetog Ilije Proroka, svoj crkveni god (kirbaj). Dan nakon toga, 21. srpnja, vjernici pravo-

slavne vjeroispovijesti proslavili su svog zaštitnika svetog Prokopija.

Sredinom kolovoza na blagdan Velike Gospe (15. kolovoza) mještani su tradicionalno pohodili Šumanovce, najstarije marijansko svetište u županiji. Ovo povijesno mjesto u Spačvanškoj šumi datira još iz 14. stoljeća, a Rajevčani mu se generacijama vjerno vraćaju po utjehu i nadu. Između svih ovih događanja, spas od ljetnih žega i visokih temperatura Rajevčani i njihovi gosti svakodnevno pronalaze na lokalnoj plaži, koja je središte ljetnog opuštanja.

Julija Lucić

Kapelica u šumi svetišta Skrovite Gospe Šumanovačke

Odbojkaško igralište na plaži u Rajevom Selu koje su napravili mještani

Čobanijada u Rajevom Selu na obali Save

ЧЕРВЕНИ РУЖИ И ДЗИВОЦКА ЛАДА ПРИШЛИ ДО ГОРВАТСКЕЙ

Танец и шпиванє єй велька любов

Интервю зоз тогорочну побидницю
за найкрасши глас Лану Вулич

Лана Вулич всестрана особа, а
люби робиц шицко цо ю выпол-
нює же би була щешліва. Народ-
зела ше 2008. року у Вуковаре,
жис у Томповцох, а по законченей
основней школи уписує штредню,
фах модни технїчар, у хторим ше
пренаходзи як особа.

*Кеди ши ше перши раз стретла
зоз руску културу и шпиванку, цо це
прицагло гу неї, од кеди ши уж ак-
тивни член КУД Яким Говля Микло-
шевици и у хторих секцийох?*

Од вше сом знала за руску кул-
туру прето же Руснаци жию у Мик-
лошевцох, хтори сушедни валал
при Томповцох, одкаль я. Вше сом
любела танец и шпиванє, а праве
тото ме и прицагло кед сом видзела
роботу миклошевского КУД-а. Ак-
тивни член сом уж штварти рок у
секцийох фолклор и шпиванє.

Ника Вулич, Виолета Гирйовати, Лана Вулич, Лєся Мудри
и Николина Бучко

*Хтору ши штредню школу упи-
сала, цо це порушало на тот вибор
и чи маш даяки плани за будучносц?*

Уписала сом напрям модни тех-
нїчар, креативна сом и схопна
особа, а то було причина прецо сом
уписала праве тот напрям. Ище вше
не мам точни плани за будучносц,
але мам велї задумки за хтори ше
наздавам же ше витворя.

*Могли бизме за це повесц же ши
всестрана особа. Потолкуй нам як
препровадзуєш свой шлєбодни час?*

У шлєбодним чаше любим грац
на гармоники, танцовац и шпивац у
културно-уметнїцким дружтве, пре-
провадзовац час зоз фамелию, род-
зину и пайташами. Взагалї, робиц
шицко цо ме выполнює же бим була
щешліва.

*Того року кошарка червених
ружох и дживоцка лада пошли до
двоїх руках. Поведз нам як ши виб-
рала шпиванку, хто це пририхто-
вал, чи ши мала трему и яке було
дожице стануц на вельку бину и по-
бедзиц?*

Шпиванку ми помогнул вибрац
член културно-уметнїцкого
дружтва, Владимир Мишленович,
хтори пред двома роками победзел
за найкрасши лєгиньски глас.
Шицки ми помогли, безконєчно сом

подзековна на велькей потримовки
нашим водителюком у Дружтве,
Виолети Гирйовати, Лєсї Мудри и
моєй фамелиї.

Мала сом позитивну трему, воз-
будзуюце було ознова стануц на
вельку бину пред публику и шпивац
у провадзеню живого оркестру.
Щешліва сом и подзековна на
таким незабудлївим искуству и на-
годи хтору сом достала.

Иван Лікар

ОТРИМАНА 46. ТРАДИЦИЙНА КУЛТУРНА МАНИФЕСТАЦИЯ КОЦУРСКА ЖАТВА

Петровчане у Коцуре

Традиційна Културна манифестация 46. по шоре Коцурска жатва закончила 11. юлия у Велькей сали Дома култури у Коцуре зоз централну преславу. Окрем културно-уметніцких дружтвох зоз руских местох з Републики Сербії, представело ше и КУД „Яким Гарди” Петровци зоз Републики Горватскей. Святочни концерт почал зоз интонованьом гимни Републики Сербії „Боже правде” и рускей шветочней шпиванки „Браца Русини”, а потим присутних привитали председатель Национального совиту рускей националней меншини Стеван Самочета и председатель општини Вербас Милан Глушац. У програми тогорочней „Коцурскей жатви” наступели домашні зоз Коцура, Вербасу, Ковачици, Дюрдьова, Руского Керестура, Суботици, Петровцох, Бикич Долю, Кули и Нового Саду. Члени КУД „Яким Гарди” зоз Петровцох коцурскей публики ше представели зоз двома шпиванками „Кед я пойдзем маршировац” и „Ораче, ораче”, а публика вредних аматерох випровадзела зоз моцним аплаузом.

Отримоване културней манифестаций „Коцурска жатва” помогли Министерство державней управи и локалней самоуправи, Национални совет Руснацох, Завод за културу войводянских Руснацох, Покраїнски секретариат за образование, предписаня, управу и национални меншини – национални заєдніци, Покраїнски секретариат за културу, явне информоване и одношеня з вирскимися заєдніцами, Општина Вербас, Туристична организация општини Вербас, Месна заєдніца Коцур, Културни центр Вербас, Дом култури Коцур.

Звонко Костелник

Плакат тогорочней Жатви

КУД „ЯКИМ ГАРДИ“ ПЕТРОВЦИ НА 47. ЖАТВОВИХ ШВЕТОЧНОСЦОХ У ЦЕРНИ

У організації КУД-а „Томислав“ зоз Церни, а под покровительством Општини Церна и Вуковарско-сримскей жупанії, од 10. по 19. юлий отримана 47. Манифестация „Жатвових шветочносцох“. То найважнейша культурно-уметніцка манифестация котра ше у Церни отримує од 1977. року. Пошвєцена є закончованю жатвових роботох, а коруна шветочносци бул дефиле под назву „Од шатви по жатву“, на котрим участвовали коняніки, свадзєбни кочи, машини зоз котрима ше робело у жатви, трактори, трєшки. Туристична заєднїца організовала штанди КУД-ох, екологийни продукти польодїлства, продукти з вина, традицийних и уметніцких ремєслох.

Леґињски танец На пажици

Ходзим горе, ходзим долу

Пред наступ: Далия, Алана и Андреа

Шугаїчку прешвечени

КУД „Яким Гарди“ зоз Петровцох ше представело у ревиљней часци, всоботу 18. юлия. Попри горватского ансамблє „Бисер“ з места Душнок зоз Мадярскей, котри бул ношитель святочней програми, наступело и КУД „Селячка слога“ зоз Задубравля, хлопска и женска шпивацка група. Нашо аматере ше представели зоз хлопским танцом „На пажици“, „Петровски танцоше нялкоше“ и зоз „Пастирским танцями“. Вельочислена публика зоз вельким аплаузом наградзела вредних аматєрох зоз Петровцох. Дружтва ше вецей раз зменьовали же би ше могли попреблекац за шлїдоуюци наступ. После програми шицки учашніки пошли на вечеру, а познейше и на концерт табурового составу котри ше отримовал на школским стадионе.

Звонко Костелник, проф.

ЗОЗ ЗНІМАННЯ ЕМИСІЇ „МЕНШИНСКИ МОЗАІК”

Наставанє малюнку у техніки енкаустики

Швичкарство ище еден гоби

Зденко Бики пред камеру

Початком лета у Миклошевцох знімана емисия „Меншински мозаїк“, у хторей ше зоз свою роботу мальованя у техніки енкаустика и виробку украсних швичкох представел Зденко Бики зоз Миклошевцох, уметнік-маляр, человек хтори зоз роздумованями и похопеньом живота окреме повязани зоз природу. Як уж и познате ширшей явности, Зденко єдини хлоп, маляр хтори малює у техніки енкаустики. Пре неспримени дожица у Отечественей войны за Зденка малярство єдна файта арт терапії, а можеме наглашиц же розвил свой окремни способ мальованя у одношеню на других малярох.

У емисії бешедовал о своїх роботох, наглашуюци schopносц преношеня роздумованя и дожицох през фарби котри цеком роботи преноши на малюнок, цо у сущности єден окремни способ арт терапії з котру вон каждодньово жие.

Тиж так, Зденко вирабя и уникатни, украсни швички, чийо мотиви окреме значни за Вуковар. Медзи його швичками мож видзиц Вуковарску водотурню, голубицу и били криж. Окрем того, вирабя и украсни швички зоз сойовим воском, за хтори хаснує рижни предмети зоз природи, як цо то украсне квеце, рижни предмети або уж по нарудзби, хто цо

сєе зачувац за памятку.

За Зденка, попри уметности, одредзену терапию находзи и у лапаню рибох. У емисії „Меншински мозаїк“ годни сєе опатриц Зденка и на Грабове, дзе вон лапанє рибох доживиє як повязованє зоз природу.

Емисия зоз Зденком Бикиєм будзе емитована на єшень, на першей програми ГРТ, а о точним термину будзеце правочасово поинформовани.

Соня Папуга

Лапанє рибох Зденкова облюбена розвага

ПАЛОМНІЦТВО И СТУДИЙНЕ ПУТОВАНЄ ДО МАРИЯПОВЧУ

Паломніки з Горватскей опрез церкви у Маріяповчу

У перших двох дньох мешаца августа, после 106. рокох ознова отримане офіційне руске паломніцтво до древного грекокатоліцкого Марійового святилища Маріяповч у Мадярскей, котре ше находзи у жупанії Боршод, з котрей значне число Руснацох пред 280 роками приселело до нешкайшого Руского Керестура. Окрем духовней димензії, тото паломніцтво мало и культурно-манифестацийну творочосц, а тиж и студийну димензию: упозна-

вали зме ше зоз Старим крайом, з його прешлосцу, як и його нешкайшим станом.

Всуботу вечар петровски дзеци наступели з Дружтвом Руснак на пригодней програми, а внеделю була святочна Служба Божа и обиходжене значних местох. На паломніцтву участвовали 54 особи зоз Горватскей. За меней од пол дня од обявйованя, на зберани полни автобус людзох рижних возрастох. Окрем паломнікох зоз Горватскей, на автобусах при-

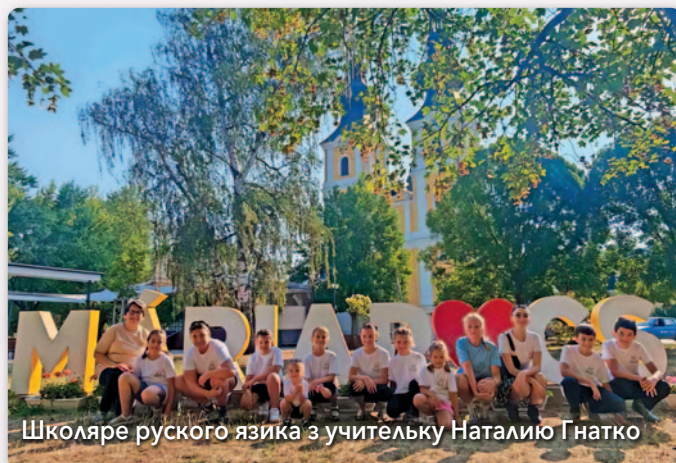
шли и паломніки зоз Словацкей, Мадярскей и Румунії. Зоз священїками котри провадзели вирних, сослужовали и домашні грекокатоліцки священїки з Мадярскей.

Нашива музею, древней церкви, манастирського комплексу, крипти грекокатоліцких владикох, як и можлівосц купиц сувенир, уподполнели паломніцке чувство, але и свідомосц о важносци Маріяповчу як дакеди, так и нешка за наше руске єство.

Ношителиє проєкту „Маріяповч 2026“ були Самоуправа рускей націоналней меншини Маріяповч и Дружтво „Руснак“ за логистику, наступ и костютиранє, а святилище Маріяповч и петровска грекокатоліцка парохия за литургийни, молитвени, студийни и туристични аспект, як у драже, так и у Маріяповчу. Средства за тоту драгу оможливили: Совит за национални меншини Републики Горватскей, Самоуправа рускей націоналней меншини

Дзеци, члени Дружтва "Руснак" наступаю з духовними пїснями

Школяре руского языка з учительку Наталию Гнатко

Паломніки з Горватської по торжественей Служби Божей

Маріяповч, Општини Богдановци и Стари Янковци, а єдну часц допринесли и учашніки путованя зоз своїм прилогом.

Вецей фотографії зоз паломництва годни сче

опатриц на нашим интернетским боку
<https://www.facebook.com/ZupaPetrovci>

о. Владимир Седлак

Дзєцинска група Дружтва "Руснак" у руским народним облєчиву

ВИРА И КАЖДОДНЬОВОСЦ

У порядней рубрики з духовного живота уж було писане о автентичним християнским живоце, писане о святосци як прикмети котра нам припада зоз самим фактом же зме кресцени, а не зоз тим же зме ю зоз дачим заслужели, але заш ше видзи же нам димензия вири як така у нашей каждодньовосци вишикує.

Жиєме у пост-постмодерни, у єдней стварносци котра моцно дигитализована и барз инволвована зоз виртуалним. Практично, и там дзе думаєме же твардокорно сцеме остац прихильни материяльному, случує ше же воно лєм алияс, а спознаього знова виртуални швет. Найлєпши приклад тому, и верим розумлєви каждому, то каждая файта виплацованя рахункох и трансакцийох. Аж и кед ше окончує з реалним пенєжом и з паперову уплатніцу (котра пред тим як випринтана, перше є електронски оформена и архивована), дораз у идущей хвильки, уж на самей благайни знова постава дигитално обробена и тот хвилькови „екскурсу“ до материяльного враца ше до своєї виртуалносци. Бориме ше прилапиц, але виртуалне не значи и не реалне.

Виру нам не поровновац 1:1 зоз дигитално-виртуалним шветом, але вшелїяк як метафизична стварносц и вона ма одредзени законїтосци котри з культуру нашого способу и стилу жица блїзша и похоплївша.

Реалносц похопена як синхроне преплетанє виртуалного и материяльного може нам послужити як початна аналогия за надиходзєне идеологийней матрици прешлих часох котра тиж и у девияцийох дзєпосєдних християнских духовних напрямох наглашовала дуализм материяльного и духовного як двох опонентних елементох. У другим крочаю, материяльне часто бране як гєвто реалне, а духовне як фантазма, иреалне, мрия...

Дзєкуюци тому, научели зме жиц часи вири и часи каждодньовосци як два роздзелени стварносци до тей мири же неридко чуц слова: „Паноєц, Ви кед одслужице богослужєне, вєц сче вецей не паноєц, але лєм человек“. З исту аналогію, кед ше видзе зоз церкви, у нашей каждодньовосци християнство зме зохабєли у столку у церкви або дома у ладички дзе чуваме своєю кресценє писмо, молитвенїк и пацерки.

Священїк, як и каждая друга кресцена особа вше остає лєм человек, то неоспорне. А человек ма свой характер, своєю моцни и слаби боки. Идеал християнства не безгрішносц, але намаганє витирвалого нашлїдованя и автентичного жица спрам словох и ученюх Исуса Христа.

Сам апостол Симон, син Йонов, затаєл Исуса, а вон го преволал Петром (цо значи скала) и постал фундаментом Церкви. Вира єдна стварносц, реалносц, и кед зме у нєй виховани, вєц ю жиєме и шведочимє у каждой хвильки. Можебуц дакеди то будзе приклад за других, можебуц дакеди и соблазєнь, але воно и далєй остає вислов нашей християнскєй особносци. Нє мож повєсц: „Тєраз сом кресцени, а тєраз некрєсцени“.

Нє трєбало би же бизмє християнство похопїювали як духовнє ярмо котрє нас обтерхує бо є унапряменє процив материялносци з котру як людзє жиємє. Вона часц нашей стварносци, найменєй кєльо и виртуалносц без хторєй вецєй анї єдна генєрация од наймладших по найстарших не зна жиц, и чувствує ю природно як часц каждодньовосци.

о. Владимир Седлак

ЗНАЧНА НАЩИВА ПЕТРОВСКОЙ ПАРОХИЇ У ЇЇ ЮВІЛЕЙНИМ РОКУ

У ювілейним 190. року од снованя петровской грекокатоліцкой парохії, пондзелок, 10. августа, наш валал нащивел и петровску парохиялну церкву обишол проф. др. Драган Дамьянович зоз одсеку за историю уметносци на Филозофским факултету Универзитета у Загребе, ведно зоз супругу пані Мирелу Дамьянович, тиж фаховца за историю уметносци. Проф. Дамьянович фаховец за архитектуру и уметніцке виражоване авторох и часох у котрим будовани наш найстарши грекокатоліцки храм у Славоніи и горватской часци Сриму, а то петровска церква Покрову Пресв. Богородици.

Проф. Дамьянович окреме

добре позна архитектурски опус Янка Хольца, творителя архитектурного ришення за петровску церкву. Интересно було чуц його думаня, як и сугестии коло очуваня и ушорйованя одредзених значних елементох и орнаментох, на яки способ приступиц одредзеним артефактом од окремой вредносци котри петровска церква ма. Професор з одушевиєм обишол и повисликовал цали будинок, а вец консултовал и парохиялни архив пре одредзени референци котри би могли буц значни за дальши виучованя на тоту тему.

о. Владимир Седлак

Фотография за памятку на нащиву нашей парохії

ГРЕКОКАТОЛІЦКА СЛУЖБА БОЖА У ИЛАЧИ

На швето Успения Пресвятей Богородици, всоботу 15. августа 2026. року, у святилищу Матери Божей у Илачи зишло ше вецей тисячи вирних. Служби и молитви отримовали ше цали дзень, а на концу на 20:30 годзин була и грекокатоліцка Служба.

Святилище Матери Божей у Илачи, познате як святилище Gospe na Vodici, ма богату традицию як єдно од важних мариянских святилищох у Славоніи и Сриму. Илацка парохия ше спомина ище 1612. року. По преданю, 1865. року недалеко од церкви зявело ше жридо, до Илачи приходзели зоз своєю молитву, жертву и подзековносцу. По трагичних войнових роках традиция була претаргнута, а з иницијативу священікох Сримского деканату є обновлена и отримує ше остатни три роки.

Грекокатоліцка Служба Божа у Илачи на швето Успения Пресвятей Богородици мала окреме место у традиції нашого народу. Пред Отечествену войну ту ше Служба Божа на швето Успения Пресвятей

Службу предводзел о. Роман Ступяк

Богородици отримовала каждого року, а нашо людзе, часто пешо, до Илачи приходзели зоз своєю молитву, жертву и подзековносцу. По трагичних войнових роках традиция була претаргнута, а з иницијативу священікох Сримского деканату є обновлена и отримує ше остатни три роки.

Грекокатоліцку Службу Божу того року предводзел о. Роман Ступяк, парох з Миклошевцох. З нїм служели о. Иван Колосок, парох з Винковцох, о. Михайло Режак,

парох зоз Шиду, и о. Владимир Еделински Миколка, парох з Беркасова. Зоз шпиваньом Службу Божу провадзели вирни з Миклошевцох, як и други вирни з наших местох.

Миклошевски парох о. Ступяк визначел же интересоване за грекокатоліцку Службу Божу у Илачи каждого року рошне и треба же би ше тоту традицию пестовало и надалей:

— Сцеме же би ше видзело же у нашей жупаніи грекокатоліки активни, же наша вира и традиция и далей жию. Барз нам важне же би ше и други могли упознац з нашим духовним богатством и културним нашілдіством.

Заєдніцка молитва ма свою окрему силу, дава потіху, мир и спокій. Илача и тотого року була место дзе ше вирни могли ведно помодліц, змоцніц ше у вири, на хвильку оддаліц од каждодньових бригох и найсц душевни спокій.

Леся Мудри

ОТРИМАНИ ЛЕТНИ ШКОЛИ РУСКОГО ЯЗЫКА И КУЛЬТУРЫ ЗА ОСНОВНУ И ШТРЕДНЮ ШКОЛУ У ОРАХОВИЦИ

Заєднічка слика у Ораховици

У організації Союзу Русинів Республіки Горватської у Ораховиці, у „Центру за едукацію“ Червоного крижа Осиєк, од 28. юнія по 12. юлій отримани летні школи за основну и штредню школу. Летна школа Русинів Республіки Горватської ма за ціль очуванє національного ідентитету рускей націоналней меншини у РГ, виучованє мацеринского язика, упознаваня зоз терашньосцу и преш-

лосцу Руснацох, розвиванє націоналней культури и розвиванє творчосци на націоналним язикау. У обидвох школах зоз наставніками и школярами участвовало понад 95 учашнікох зоз Петровцох, Миклошевцох, Вуковару, Осиєку, Винковцох, Старих и Нових Янковцох, Пишкурєвцох, Чаковцох, Райового Села, Крижевцох, Загребу и других местох. Од преподавачох, хто-ри не там же би лєм учели

дзеци, але ше и стараю о нїх, були просвітни роботніки Леся Мудри, Марія Блотней, Блаженка Франїч и водитель школи Звонко Костелник. Вони преподавали мацерински язик, историю, географию, етнографию, музику и фолклор. Додатково активносци, односно музично-литературни вечари и тематски преподаваня організовані насампредз за упознаванє зоз историю рускей кнїжовносци и розвиванє

позитивного одношеня гу націоналней культури. Летна школа кожного року пошвєчена даєдному писательови або рочніцом, та так того року школа була пошвєчена 195. рочніци приселєня Руснацох до Петровцох и Горватської, 190. рочніци грекокатолїцкей парохії у Петровцох, 55. рочніци часопису Нова думка, 90. рочніци одшмерци Осифа Костелника и 100. рочніци першей вивєдзєней представи у

Дубравка Рашлянин, председателка Союзу Русинів РГ

Звонко Костелник, директор школи, привитал госцох

Школяре зоз учительку Блаженку Франіч

Штредня група школярох зоз учительку Марию Блотней

Петровцох.

Паноец Владимир Седлак отримал преподаване под назву „Церква у служби штучней интеллигенції“ – Виволанє нашого часу. Марлена Брстило, водителька у Едукативним центре у Ораховици, отримала преподаване зоз першей помощи „Имобилизация очкодованей часци цела у часу мированя“, а музично-литературни вечар бул пошвещени Любичи Гаргай.

После вечери були ор-

ганизовани културно-забавни активносци, а змист активносцох виберали сами учашніки школи. У пополадньових годзинох були организовани рижни креативни роботні и спортски и рекреативни активносци.

Же би ше цо лєпше упознал край у котрим ше отримує Летна школа, уж ше традиційно организує нажива твердинї Ружица град, о котрей перши писани документ датує зоз 1228. року, а историйне

здогадоване на сам замок датує зоз 1357. року, дзе ше спомина як кральовски маєток. Тиж так ше организує одход на купанє на Ораховицке озеро, котре настало 1961. року кед ше будовал штучни бент.

Конец шицких активносцох означело ше зоз представяньом седмодньовой роботи Летней школи зоз културним концертом пред родичами, учителями и явними роботніками, як и шицкими другима хтори були заинтересовани за

тоту школу.

Летна школа ше отримує з финансовой потримовку Министерства науки, образования и младих, Ради рускей национальной меншини городу Вуковару, Општини Томповци и Союзу Русиных Республики Горватскей.

Вецей фотографії можеце опатриц на нашим интернетским боку <https://savezrusina.hr/>

Звонко Костелник, проф.

Напредна група школярох зоз учительку Лесю Мудри

На годзинох танцу

Преподаванє паноца Владимира Седлака

Литературни вечар

Драмська сличка

Годзини шпиваня

Перша помоц зоз Марлену Брстило

Одход на Ораховицке озеро

Турнир у фодбалу

Одбойка на пску

Змагане у пліваню

Рецитації

Годзина историї язика и культури

Госци на закончующим вечаре

Зашпивал трио Николина, Ника и Лана

Литературни вечар зоз учительку Лесю Мудри

Молитва зоз паноцом скорей полудзенку

Никола Мишленович чита поезию

Николина Бучко

Перши сцигую по озеро

MLADI I RUSINSKA KULTURNA BAŠTINA

Analiza rezultata ankete o odnosu mladih prema rusinskoj kulturi i aktivnostima KUD-ova

Anketa provedena na ovogodišnjoj ljetnoj školi rusinskog jezika i kulture za srednju školu među 20 ispitanika imala je za cilj ispitati koliko su mladi upoznati s radom Saveza Rusina i aktivnostima rusinskih kulturno-umjetničkih društava (KUD-ova), odnos prema rusinskoj kulturi, običajima i tradiciji te mogućnosti uključivanja mladih u očuvanje rusinskog identiteta i kulturne baštine.

Dobiveni rezultati pokazuju da među ispitanicima postoji relativno dobra razina poznavanja rada rusinskih kulturnih društava. Na pitanje o informiranosti s radom Saveza Rusina i aktivnostima KUD-ova, 60% ispitanika odgovorilo je da je s njima jako dobro i redovito upoznato, dok je njih 35% djelomično upoznato.

Samo 5% ispitanika navodi da uopće nije upoznato s njihovim radom. Ovakav rezultat pokazuje da kulturne organizacije imaju vidljivu prisutnost među ispitanicima, ali istodobno postoji prostor za dodatno približavanje njihovih aktivnosti onima koji nisu dovoljno informirani.

Napominjem da uzorak obuhvaća 20 ispitanika pa rezultate treba promatrati kao pokazatelj stavova ove skupine, a ne kao reprezentativan pokazatelj stavova svih mladih pripadnika rusinske zajednice.

ODNOS PREMA RUSINSKOJ KULTURI, OBIČAJIMA I TRADICIJI

Rezultati pokazuju izrazito pozitivan odnos prema očuvanju rusinske kulture. Za 45% ispitanika rusinska kultura, običaji i tradicija „izuzetno su važni“, dok ih 40% smatra važnima. Samo 15% ispitanika prema tom pitanju ima neutralan stav, a nitko nije odgovorio da im rusinska kultura nije važna.

Čak 60% ispitanika navodi da su redovito sudjelovali u radu nekog rusinskog KUD-a, dok je 30% sudjelovalo u prošlosti, ali više ne sudjeluje. Samo 10% ispitanika navodi da su sudjelovali, ali samo jednom. Nitko nije odgovorio da nikada nije sudjelovao.

RUSINSKI JEZIK - PODRUČJE KOJE ZAHITIJEVA DODATNU POZORNOST

Odgovori na pitanje o poznavanju rusinskog jezika pokazuju nešto složeniju situaciju. Samo 25% ispitanika kaže da rusinski jezik piše i govori tečno. Jednako toliko, 25%, razumije i govori, ali slabije piše. Najveći udio ispitanika, njih 40%, razumije osnove jezika, primjerice u razgovoru, ali ga ne govori tečno. Preostalih 10% ne govori i ne razumije rusinski jezik.

Ovaj rezultat može se promatrati kao jedno od važnijih upozorenja dobivenih istraživanjem. Iako postoji visoka razina interesa za rusinsku kulturu i tradiciju, znanje jezika

90%

želi višednevni kamp s druženjem i edukacijom

85%

zanimaju kampovi i škole za mlade

90%

spremno je volontirati ili razmotriti volontiranje

60%

smatra da društvene mreže mogu pomoći očuvanju baštine

85%

rusinsku kulturu smatra važnom ili izuzetno važnom

25%

rusinski jezik piše i govori tečno

**Glavni rezultati ankete
– 20 ispitanika**

očito je slabije. To upućuje na potrebu za dodatnim programima učenja jezika koji bi bili prilagođeni mladima i povezani s njima bliskim načinima komunikacije.

ŠTO MLADE NAJVIŠE PRIVLAČI?

Odgovori na pitanje o aktivnostima koje bi ispitanike najviše privukle u aktivno uključivanje u rad KUD-a vrlo su znakoviti.

Najveći interes izazivaju ljetni kampovi i škole za mlade, koje je odabralo čak 85% ispitanika. Tradicionalni ples i pjevanje također imaju vrlo visoku razinu interesa – 65%. Sportska druženja i turniri privlačni su za 40% ispitanika. Za moderne radionice poput izrade digitalnih sadržaja, podcasta i snimanja o mladima, odlučilo se 10% ispitanika.

Budući da je ovo pitanje omogućavalo odabir više odgovora, rezultati pokazuju da mladi ne odbacuju tradiciju, nego je žele doživjeti kroz druženje, zajedništvo i aktivno sudjelovanje. Posebno je zanimljiv iznimno visok interes za kampove i škole za mlade, što potvrđuje uspješnost našeg dosadašnjeg rada te dokazuje da je ovaj model, model ljetne škole, učinkovit način za dugoročno privlačenje novih članova.

DRUŠTVENE MREŽE - VAŽAN, ALI NE I JEDINI PUT

Na pitanje mogu li društvene mreže poput TikToka, Instagrama i YouTubea pomoći u očuvanju rusinske baštine među mladima, 60% ispitanika odgovorilo je da bi to možda bilo moguće ako bi sadržaj bio zabavan i moderan. 30% smatra da je to najbolji način za približavanje baštine mladima, dok samo 5% smatra da to nije potrebno jer se već dovoljno uključuju kroz KUD-ove.

Rezultati stoga sugeriraju da društvene mreže imaju velik potencijal, ali samo ako se tradicionalni sadržaj prilagodi suvremenom načinu komunikacije. Sama prisutnost na društvenim mrežama nije dovoljna – sadržaj mora biti zanimljiv, vizualan, kratak, autentičan i prilagođen interesima mladih s ključnim naglaskom na prijenos aktivnosti u stvarnom vremenu (real-time).

SPREMNOST MLADIH NA VOLONTIRANJE

Na pitanje o volontiranju i pomoći u organizaciji događaja Saveza Rusina, primjerice kroz tehničku podršku, vođenje društvenih mreža ili logistiku, 45% ispitanika odgovorilo je „da, vrlo rado”. Još 45% odgovorilo je „možda, ovisno o obavezama u školi”. Samo 5% nije zainteresirano za takav oblik sudjelovanja.

To znači da je čak 90% ispitanika barem potencijalno otvoreno volontiranju. Taj podatak predstavlja važan resurs za budući rad organizacija s mladima. Istodobno pokazuje da bi aktivnosti trebalo organizirati dovoljno fleksibilno kako bi ih mladi mogli uskladiti sa školskim i drugim obavezama.

ŠTO MLADI VIDE KAO GLAVNE PREPREKE?

Kao glavnu prepreku većem uključivanju mladih u aktivnosti očuvanja rusinske baštine 40% ispitanika navodi nedostatak slobodnog vremena zbog škole i drugih obaveza. Za 30% ispitanika problem predstavlja nedovoljna aktivnost ili ponuda sadržaja, dok 25% smatra da je problem to što se u društvu ili školi o rusinskoj baštini premalo govori.

Ovi odgovori pokazuju da nezainteresiranost mladih nije glavni problem. Veći su problem dostupnost vremena, atraktivnost ponude i vidljivost rusinske baštine u svakodnevnom okruženju.

ZAKLJUČAK

Rezultati ankete pokazuju da među ispitanicima postoji visoka razina pozitivnog odnosa prema rusinskoj kulturi, običajima i tradiciji, kao i značajna povezanost s radom kulturno-umjetničkih društava. Istodobno, rezultati upozoravaju na postupno slabljenje aktivnog korištenja rusinskog jezika, što bi u budućnosti moglo predstavljati jedan od ključnih izazova u očuvanju kulturnog identiteta.

Posebno ohrabruju činjenice da su mladi zainteresirani za sudjelovanje u radu KUD-ova, da pokazuju izrazit interes za višednevne kampove i škole za mlade te da su u velikoj mjeri spremni volontirati. To pokazuje da mladi nisu nezainteresirani za vlastitu kulturnu baštinu. Naprotiv, čini se da je potrebno pronaći nove i njima bliske načine njezina predstavljanja i zamjećivanja.

Umjesto isključivog oslanjanja na tradicionalne oblike rada, buduće aktivnosti mogle bi se temeljiti na kombinaciji tradicije, druženja, edukacije, izleta, kampova, sporta i suvremenih komunikacijskih kanala. Posebnu pozornost trebalo bi posvetiti rusinskom jeziku, ali ga mladima približavati kroz praktične, zanimljive i neformalne sadržaje.

Anketa tako šalje vrlo jasnu poruku: mladi žele biti dio rusinske kulturne baštine, ali žele u njoj sudjelovati aktivno, suvremeno i kroz zajedništvo. Upravo bi povezivanje tradicije s potrebama i interesima mladih moglo biti jedan od ključnih uvjeta za njezino očuvanje i prenošenje budućim generacijama.

PORUKA MLADIMA

Tradicija može i treba biti moderna, zanimljiva i vaša. Čuvajte svoju baštinu. Ne samo da ju pamтите, nego da ju živite, dijelite i učinite svojom.

Jer čuvati svoje ne znači živjeti u prošlosti – čuvati svoje znači znati tko smo dok stvaramo budućnost.

Dubravka Rašljanin

МИКЛОШЕВЧАНЕ НА ФЕСТИВАЛУ „НАЙ ШЕ НЕ ЗАБУДЗЕ” У ДЮРДЬОВЕ

Миклошевська співацька група

У Дюрдьове 22. августа отримани 23. Фестивал жридлового шпиваня „Най ше не забудзе”, традиційна манифестация хтора и того року позбєрала руски шпивацьки групи зоз рижних наших местох. Фестивал, хтори організовало Культурно-уметніцке дружтво „Тарас Шевченко” з Дюрдьова, отримани у приємней атмосфєри у дворє Основней школи „Йован Йованович Змай”. На тогорочней манифестаций участвовали дзєвец шпивацьки групи з осєм руских дружтвох: Дружтво Руснацох зоз Суботици, КПД „Карпати” зоз Вєрбасу, Руски культурни центр з Нового Саду, КПД „Дюра Киш” зоз Шиду, КУД „Яким Говля” зоз Миклошевцох, Дом культури Руски Керестур, РКУД „Др Гавриїл Костельник” зоз Кули и домашнє

КУД „Тарас Шевченко” зоз Дюрдьова. Мишана шпивацька група КУД „Яким Говля” з Миклошевцох представєла ше зоз шпиванками „А хто видзєл” и „Ей, як себе зашпивам” хтори шпивали а капєла.

Наступи учащїкох оцєньовал фахови жири у составе Агнєта Тимко Мудри, Весна Медєши и Любица Отич. Побидніцку награду достала Жєнска шпивацька група домашнього дружтва, а спецїалну награду Хлопска шпивацька група Руского культурного центру зоз Нового Саду. Шицки дружтва од организатора достали красни дарунок — дрєвену шамлочку, хтору зоз народними мотивами и назву фестивалу прикрашєли млади зоз КУД „Тарас Шевченко”.

Попри змататєльней часци, про-

граму дополнєла и ревиєлна, у хторєй наступєла Шпивацька група „Варгоч”, Вєра Салонски и пайташки зоз Жаблю. После наступох, учащїки предлужєли вєчар у приятєльским розположєню, зоз шпиванку и танцом, у просторийох домашнього дружтва.

Дюрдьовски фестивал жридлового шпиваня ма окремнє место мєдзи рускими культурними манифєстациями. Участвованє на нїм значнє не лєм як наступ, алє и як можливосц стрєтнуца, дружєня и чераня искуствох зоз людзми хтори жию и предлужую руску традицию, и през шпиванку чуваю памятки на старши поколєня, на їх живот, радосци, любов и звичаї.

Леся Мудри

Додзєльованє награди побидніком

Дружєнє после наступу

ПРОЄКТОВАНЕ ЛЕТО

Кед сом була дзецко, лето барз длого тирвало. Здогадуем ше беганя по росней трави, блата по костки и паху чистей шлебоди. Дзєцинство мало ритєм юнийского школского бренчка и першого жовтого лісца у септембре. Бависко тирвало од рана до вечара, повторюючи ше кельо лєм було потрібне. Рочни одпочивок ше не плановало математично. На рахунку родичох було тельо кельо потрібно за дзелєне гєреги и сладоляду з дзєцми зоз сушєдства. Лето мойого дзєцинства одвивало ше саме од себе, природно.

Вєц пришол час же бизме одросли. Постали зме заняти, родичи, вожаче, логистичаре и генерални директоре власного живота. Лето вєцєй не синоним шлебоди, алє даскельо домерковано розпорєдзєни тижнї рочного одпочивку хтори пробуєш розцагнуц як жуваче, а же би не пукло. Без огляду на шицко, концом юния чувствуєм истє олегчанє – школа закончєла! Нєт вєцєй домашнїх задачох хтори пишем з лїву руку на пол дванастєй вечар, меркуючи же би ми рукопис випатрал достаточнo „дзєцински“. Дзєцко шпи, а я ратуєм ствар. „Так муши буц“, гварєл хтошка давно и то дошло до мнє. Пред концє школского рока поставам вистата од шицкого. Дараз ше ми видзи же би школа лєгчєйше пребачєла приход без гачох, як без домашнєй задачи. У юнию диham без шейталова наполи прєчитаних лектирох и розбєрам ше. Нєт вєцєй таблїчки множєня, логицких задаткох и прєпуцаня даєднєй годзини бо нє сцигуєм найсц анї иглу. У таких обставинох я локомотива хтора цага, то голєм яснє. Медзитим, кажда побида родичох ма и фусноту. Дзєцко тєраз дома. Цали дзєнь! Гєвто вчєрайшє: „Мамо, можєм остац лєм годзину после

школи?“, постава цалодньова програма составєна од гладу, смяду, допитосци и гєвтого лєгєндарного вирєчєня: „А цо я тєраз най роообим?“

Интерєсantнє як дзєци на лето патра як на океан можлївостєох, а родичи як на логиcтични гарєшт. Хто го будзє чувац? Хто вєжнє шлєбодни днї? Як прєжиц? У глєданю ришєньох прєпатрам интєрнєт. Там мє дочєкує паралєлни швєт: совершєни виходи, чаривнє змєрканє, коктейли, Дубаї, Дубро-нїк... Авион полєцує, хмари ноша яснє поручєнє – лето врєдзи лєм кєд є брєндиранє, драгє и фотогєничнє. Патрим синови до оч и чувствуєм ше як зраднїк людскєй раси бо змєищє вшє нє рушєли далєй од нашєй капурки. Пробуєм потолковац баржєй синови, мєнєй сєбє самєй, жє дачийо лето вшє було составєнє од чистогò прєживйованя. Лавор з воду цалком у шорє, у нїм вода тиж жимна. И шицко добрє покля чувствуємє радосц хтору нє можємє найсц у других, алє у хвилькох вєчаршогò шейтаня прєз кварт, глє-

даня швицацких бубох и дзелєню овоци хтору змє достали од дакогò кому є непотрєбна. Такє дзєцинство без огляду на возрост и надалєй виволує ошмихи. Прєцò нам то одразу недосц? Прєто жє є нє „кликабилнє“? А парвє то цалком досц. Лєм кєд кус спомалшимє, порозумимє жє нас лето пробує виратовац од рокох, схадзкох и импєративу гєвтих „чаривних 10 дньох на морю.“

Живот ше одвива у мєдзи-чашє. И далєй ма свой прєпознат-лїви ритєм хтори можємє почувствовац кєд шєднємє на лавочку без даякєй причини и дошлєбодзимє сєбє луксуз жє бизмє даскельо годзини були цалком нєпродуктивни. Дзєци то инстинктивно знаю. Правє лето нє почина зоз пакованьом куфрòх. Почина у гєвтєй хвильки кєд прєстанємє жиц за гєвто цò нас чєка ютрє и, голєм на кратко, пристанємє жиц за нєшка.

Лили Су

МИРОСЛАВ СТИБЕР

У тим чишле Новей думки здогаднеме ше Мирослава Стрибера, визначного поети у рускей поезії, зачатніка інтелектуального лиризма. Же бизме розумели Стрибера, мушине у цалосци розумиц його поезію, а не лем поєдинєчни писні.

Поета и інтелектуалец Мирослав Стрибер (1939–1971) ше перши у рускей поезії прибілжел структури модерней лирики. Од нього надалей поезія подложна шлебоднейшим асоціаціям виразох датих як шор ситуаційох свідомосци. Висловйованє згуснутше, випосцує емоції од спектакуларного цо го находзимо у лирики Дю. Папгаргая. Стрибер шлідзи за жридлими страху и немирох. Простори природного и анорганского швета утаргую у Стриберовей лирики свідомосц о моци човековой страсци, афекту и драга хтору доволує то драга до празного идеалитета. Кельо Папгаргаї модерни на микроплане поетичней структури, у поровнованю и метафори, тельо Стрибер традиционални бо чува фолклорни поєдиносци, гоч источасно егзистенціальни простор пополнює зоз модерну свідомосцу и имагинацію. Папгаргайово стихи полни и ище вше су основни ритмични єдинки організованя писні. Стрибер стих дробі до шора визуально рижнородно оформлєнє писньох зоз чим твори швижу визуалну динамику. Док ше виписую нїтки судьби, простори Стриберовей лирики населєни зоз егзистенціальну цесноту и космичну жиму. Емоція випосцена, а надія далека. Вода ту найчистейша сила хтора символізує преходносц и од хторей по нас сци-

гує „бєлави шум вичносци”.

У основі Стриберового шпиваня стрєтаю ше свідомосц інтелектуалца индивидуалісти и стихій існованя. „Бєзгранічно зверєні до моци розума, запатрєні на гєвтобєк, до просторох метафізики и тайни, поєту знєверує правє тотавира до розума и вон ше муши врациц емоційом, зочєні зоз судьбу, чувствуюци ше слаби, мали и загрожєні од непознатих жвиорох цмоти и цихосци, жими и цєсноти. Сцєкаюци од кафкіянського павука часу и простору, лірски субєкт глєда склєніско у власнєй інтимі (часті вислов зоз я), а то найчастєйше лєм привиднє склєніско у нїм, мєсто спокійства хторє би малє поєту охраніц зоз цалим його шветом дзєцинства дзє ше находзи павук мутнєй глїбини писні, інстинктивного и подсвідомого.”¹ Страх непєштрєдна реакція лірського субєкта на празни идеалитєт, нїчомносц у хторєй цєрпнє свідомосц, а то значи и спокійство. „Прєд утерусним початком, у хторим почина спєлньованє судьби, о чїїх трагічних нїтках нє можємє сцєкнуц, празни идеалитєт остава нам єдина можлівосц, гоч спрєвєдаюца, жє ше прєнайдзє склєніско за свідомосц хтору терхує судьба.”²

Стрибер єдєн зоз найцїхших, нерєторичних поєтох. Вислов ошлєбодзєл од страсци, нєсмачнєй и нєспрєшєшлївєй патєтики, євфорії, звєдзаци го на констатації емоційно нєутрални. Смутєк и сєнтимєнт вєю лєм прєз чувство на прєшлєсц, прєз рєфлєксію над фолклорним мотивом хтори цєзує. „Стрибер писню найчастєйше будує як шор роздрєбєних поєтичних сликох, ридшє метафорох и окрємє з мєтониміями непєштрєдного контакту знука тєк. єпїтєтскєй синтагми (Пастєрнаков поступєк по хторим ше сущно розликує од Маяковського), так жє ше чува сємантична прєвидносц писньох, гоч у основі остава начало густосци смисла.”³ Писня нє ма ані наглашєнє сємантичнє чєжиско як кєд би ше знука поєтичних сликох чувало достатєчно пєтєнциалу хтори

нє можємє звєсц на єдєн ясни напрям поручєня. Стриберова писня о сєвєй жридловєй функції шор пєсихичних станєх, шор ситуаційох свідомосци и у цалосци трєба розумиц його поезію, а нє лєм поєдинєчни писні.

И валєю ше цмоти и цихосци прєз простори Стриберовєй лирики, док ше страх и абсєрд ширє з празних странох. „На хвилїки лєркіянски прєчисцєна слика и тайнствєни брин на зацєгнутєй струни мєдзи цихосцу и цмоту спєза чийого трєпєцєня ше нагадує ранє надії, алє як атмосфєра трагічного и нєдочєканого – то найлєпшє цо находзимє у Стриберовєй лирики.”⁴

Мирослав Стрибер зачатнік інтєлєктуального лиризма у рускей поезії. Егзистєнцїалїзм мал у Стриберови доброго оглашовача, а нємєцки експрєсїонїзм мал доброго поєту сцїснутих структурох.

На салашу

Уж капки
зліваю ше
по зармуцєним очку.

А жєм жимна,
пуста,
и лєм дзєкєди прєйдзє гайзибан.
А вєц цїхо...

Уж цмєта
прєлїва ше
по молговитим полю.

И крич,
нє чує цє други,
цудзи салаш.

И крич,
нє чує цє глухє,
бєзконєчнє польє.

Мєлга прицїска.
Сцєраш очко, а капки
знова ше зліваю.
Нїкого нєт.
Баразловїстна и мутна.⁵

1. Тамаш, Юліян, *Ошлєпєні соловєй*, Антологія рускей поезії, Рускє слово, Нови Сад, 2005., 162. бєк.

2. Тамаш, Юліян, *Ошлєпєні соловєй*, Антологія рускей поезії, Рускє слово, Нови Сад, 2005., 162. бєк.

3. Тамаш, Юліян, *Ошлєпєні соловєй*, Антологія рускей поезії, Рускє слово, Нови Сад, 2005., 162. бєк.

4. Тамаш, Юліян, *Ошлєпєні соловєй*, Антологія рускей поезії, Рускє слово, Нови Сад, 2005., 162. бєк.

5. Тамаш, Юліян, *Ошлєпєні соловєй*, Антологія рускей поезії, Рускє слово, Нови Сад, 2005., 166. бєк.

Гледанє

I
Дармо
габа океана.

II
Дзень моїх очох –
живот радосци
без змерканя.

III
И кед вечар посклада свойо кридла
над городом,
я сцекам од цмоти
до польох жита
и гледам
жридла слунка
у класкох живота.⁶
Драга моїх очох –
драга надійох,
Я бул гевтот
Хтори блукал и гледал.
И задумовал сом же пренайдзем.
И же мам моци
претвориц дні до ноци.

Не знал я же птицом вноци
лєм една драга.
жвератко розганя,
же людзом илузії одніма.

Гарсци ми празни. И питаю ше
чи мам моци
же бим существовал помедзи
прешлосцу и терашньоцу,
здогадованя и збуваня. *⁸

При облаку єшені

Поспали уж людзе од вистатосци
дня прешлого, спрведацого,
и шнію давни часи живота
и младосци щесца страченого.

А я ше пребудзел на пол ноци
од страху вичного преходзєня
и прицискаю горуче чоло
на очко єшенського доходзєня.
Отверам облак и капком дижджу
свойо длані подкладаю
и гу широкей рики капкох
мою слизу жалю докладаю.⁷

Роздзелєни часи

Я поволуєм тедишні час
кед сом бул сам зоз жену
у непознатим краю,
у чистей посцелі яри.
Я поволуєм тедишні час
кед сом водзел мойого сина
за руку довирия,
за щесце невиносци.
Я знова зажадал часи
кед сом бул сам
пред чистим папером записованя.
Таки мой живот
на меджи двох просторох.⁹

Андрея Магоч, проф.

⁶ Тамаш, Юлиан, *Ошлєпени соловей*, Антология рускей поезії, Руске слово, Нови Сад, 2005., 165. бок.

Неприсилувана любов

Док це буду облекац до билото, най будзе яр.
Волай ме, цело твойо оквицим
зоз оргонами, фиалками, косатку и пипиньом.
Скорей як це буду виберац од оца и мацери,
попий вельо вина!
Дружбове це приведу под дзвоніцу,
преосвящени ци ше опита чи маш неприсилувану дзеку?
Оглядні ше, там будзем я. Послухай серденько
и твойо обєцанє же будзеш лєм моя,
а я твой до шмерци.
Не спрведай саму себе пре цудзи маєток.
Думай на мнє худобного и нашу любов.

Яким

Пришніло ше ми

Вноци, у моім сну,
твойо ше серденько поносовало мойому,
же є нещєшлїве и далеко бива.
Нарано ше попєндрам на бундаву
и накажем мойому най барз бугнує,
най го твойо чує и довола, най ше зиду
и єдно другому погуркотаю и попоносу
за велі роки док ведно не були.
Пущ го най прилетне гу мнє, а и ти з нїм,
най виздрави и ведно дочекаю старосц и радосц.

Яким

ЦО САНИТАРНА ІНСПЕКЦІЯ НАШЛА 1964. РОКУ У ВУКОВАРСКИХ КАРЧМОХ И ДУТЯНОХ?

Погосцительски обекти у Вуковаре 1964. року були углавним карчми. Теди найпознатша була „Городска карчма“ у Роботніцким доме, у центру городу, а од других таких обектох зоз тей нагоди спомнем „Колодвор“ на гайзибанскей станіци Борово, „Билу ладу“, „Слунко“, „Злогу“, „Двоє рибаре“, „Белаву пиньвицу“, „Срим“ и „Сримец“. Шицки, або векшина з нїх, були у составе Погосцительского підприємства Вуковар. У звиту санитарного инспектора зоз марца 1964. року пише же анї у єдней карчми не найдзени чисти патос и швиже обилени мури, але прето у векшини обектох партки на столох були брудни, конобаре и кухаре найчастейше були небобритвени, а гигиєна санитарних гузлох и у кухнях, дзе ше кажди дзень рихтало вкупно 3.500 порцій цеплого и жимного єдла, була на барз нїжким уровню! Надалей, у магазинским просторе так повесц шицких карчмох инспекция нашла мишово и патканьово шліди! Треба повесц и то же ше теди у шицких карчмох шлебно курело, єдзене тримане на отвореним просторе и на исте шлебно падал прах! Кед ше зна же 1964. року лем 25% конобарох и 10% кухарох занятих у Погосцительским підприємству Вуковар були кваліфіковани за роботу котру окончували, вец шицко тото анї не так барз чудне. Пре утвердзени хиби, санитарни инспектор приявел одвичательни особи, але не заварта анї єдна карчма, прето же карчма нашим роботним и нероботним людзом у социализме була важнейша од жени и дзецох, оперу най анї не споминам!

Под час єшенї 1963. року и яри 1964. року санитарна инспекция обишла и валалски карчми на подручу тедишней вуковарскей комуни и заклочела же стан ище горши як у вуковарских карчмох (?!), з винїмку Негославцох, Опатовцох, Товарніку, Ловасу, Миклошевцох и Боботи, дзе гигиєна и випатрунок карчмох и занятих були таки яки би и требало же би бул!

Кед же гosc вуковарского „Млечного ресторану“ под час августа 1964. року наручел даяке єдло, вец зоз нїм достал ложку и видлічку, але не и нож!

Тедишня Управа ресторану твердзела же гosci масовно крадню ножи (!!) и же вони не сцигую накуповац тельо ножи кельо гosci каждодньово покрадню, та вец на концу цалком дзвигли руки од тей „Сизифовой“ роботи! У вуковарскей карчми „Сримец“ мали подобни проблем: там гosci навелько крадли плехово ложички (!!) и конобаре послужовали турску кафу без ложички! Пластични ложичочки теди ище не були видумани або их лем не було у Вуковаре, та вец гosci цукер у кафи мишали зоз штреднім пальцом!

Анї ше вуковарски дутяни, котри теди були у составе „Велепромету“, не мали зоз чим похвалїц, голем кед у питаню гигиєна и естетика! Авзлоги шицких дутянох треба же би були жвератко каждого дутяна, але вони 1964. року випатрали як даяки менши магазини — на єдним месце без шора и смисла були надриляни, поведзме плехови кабел и лавор, лопата, мотика, циркова метла, „Белави радион“ за райбане, гвозди и млаток, незагашене вапно, цигаретли „Драва“ и „Дрина“, ширки, черева за колбаси, облатни, соль зоз Тузли, „Вегета“ зоз Копривници, чоколада „Кандит“ з Осиеку, яблука зоз Словенїи и даєдни други артикли — озда шицко цо ше могло купиц у тим дутяну! Од естетики не було анї „е“! Тарговци ше вигваряли же на розполаганю маю мали простор за дутян и магазин, та вец и авзлог муша максимално вихасновац. То з єдней часци було точно, бо, поведзме, инспекция пре мали и неадекватни простор 6. априла 1964. року запарла дутян „Древени пияц“ на углу Качичовой улїчки у Вуковаре. Медзитим, нешор бул присутни у так повесц кажда дутяну! Артикли були надриляни без шора, а брудни мури, патос и авзлоги були баржей правило як винїмка! Можебуц би ше и могло обилїц мури у вуковарских дутянох и карчмох, потим умиц авзлоги, облаки и патоси, але пред тим було потребне пременїц звикнуца и кваліфикацию особох котри там робя, а то уж було вельо чешше, у гевтот час можебуц аж и неможлїве! Надалей, на каждам артиклу у дутяну мушела би буц ясно виписана цена, але цени часто вообщє не було на

артиклох, або були з руку нечитко написани, та муштерїи не могли точно утвердзиц кельо цо кошта, а то значи же могли буц нароком спрєведнути.

Першу самопослугу у Вуковаре „Велепромет“ отворели, думам, початком єшенї 1963. року, а находзела ше у центру городу, у улїчки Маршала Тита, а другу концом априла 1964. року и находзела ше на Саймишту. Тоти два самопослуги були справди солидно ушорени, та там санитарна инспекция не мала нїяки пригварки. Медзитим, интересантне же „Велепромет“ тоти два самопослуги рекламовал на Радио Вуковару и у новинох „Вуковарски новини“ як место дзе можлїве купиц „аж“ 600 розлични поживово и неживово артикли! Кед знаме же нешкайши робни хижи маю 20–30.000 розлични артикли, дзєпєдни и вецей, вец то зоз терашнього угла патреня було „лем“, а не „аж“. Медзитим, у тедишнїх вуковарских дутянох звичайно на предай були понукани лем 100–150 розлични артикли, а на валалох и меней, поведзме у Петровцох и Миклошевцох можебуц лем даяки 50–60 основни артикли, та вец гевти 600 артикли у перших двох вуковарских самопослугох випатрали як дацо справди барз вельо. Най повем и тото же за 1. май 1964. року у Борове Населєню отворена и треца самопослуга на подручу тедишнього Вуковару, котра понукала „аж“ 800 артикли и була у составе Задруги „Борово“.

Тедишнї роботнїки и звичайни людзе у Вуковаре були скромни, най не повем худобни, и нїяким концом им не хибели тоти нешкайши 20, 30 або 50 тисячи розлични артикли, насампредз прето же польопривредни продукти (але и друге) куповали на вуковарским и боровским пияцу, або мали власну заградку. Хто ше теди сцел „луксузовац“, тот ишол трошиц власни пенєж до Осиеку, Београду и Загребу, а перши Вуковарчане уж одходзели на вецейдньово туристични вилети до Трсту на автобусу, дзе куповали бабки котри бешєду, трапер-панталони, найлонки, найлон-кошулі, шушкавци, кафу и друге!

Йоаким Пушкаш

DIGITALNE PRIJEVARE

U današnjem digitalnom i finansijski složenom svijetu uz srce uvijek treba koristiti i razum jer odluke o novcu imaju skoro uvijek dugoročne posljedice koje mogu utjecati na kvalitetu života.

Vjerujem da većina nas svakodnevno koristi Internet za bankarstvo, kupovinu, posao, ali i za svakodnevnu komunikaciju. Zbog toga cyber kriminalci razvijaju i usavršavaju sofisticirane načine prijevare i napada.

Neke od digitalnih prijetnji su: lažno predstavljanje (spoofing), lažna tehnička podrška (tech support scam) i digitalna ucjena (ransomware).

Lažno predstavljanje (Spoofing) je tehnika u kojoj se napadač lažno predstavlja kako bi zadobio povjerenje. To može učiniti:

e-mail porukom koja izgleda kao da dolazi iz banke, pošte ili neke poznate tvrtke

prikazivanjem lažnog broja na telefonu

lažnom web stranicom koja izgleda kao prava (npr. Internet bankarstvo).

Sve sa ciljem kako bi vas naveli da otkrijete zaporke, PIN-ove, kliknete i otvorite zlonamjerne poveznice ili pak da uplatite novac na lažni račun.

Kako bi se zaštitili potrebno je uvijek provjeriti adresu pošiljatelja, ne „klikati” i otvarati sumnjive linkove i nikada ne unositi osobne podatke na neprovjerenim stranicama.

Lažna tehnička podrška (Tech support scam) je tehnika u kojoj se napadač predstavlja kao Microsoft, Apple ili druga IT podrška. Klasični primjer je s porukom da je vaše računalo zaraženo, da netko ima pristup vašem računalu i da trebate instalirati program za daljinski pristup. Ukoliko to uradite napadač će preuzeti kontrolu nad vašim računalom, vjerojatno tražiti uplatu „za popravak problema” i ukrasti vaše osobne podatke.

Važno je znati da vas prave IT kompanije nikad neće zvati niti će na bilo koji način od vas tražiti pristup vašim podacima ili vašem računalu.

Digitalna ucjena (Ransomware) je vrsta zlonamjernog softvera koji može blokirati pristup vašim podacima ili cijelom računalu. Posebnim metodama napadač može šifrirati vaše datoteke (zaključati ih) i potom poslati poruku sa zahtjevom za otkupninom i to najčešće plaćanjem u kriptovalutama. U slučaju da nasjednete na takvu prijevaru

moguć je gubitak fotografija, dokumenata i svih vaših podataka. Zbog toga je potrebno redovito i često sigurnosno kopiranje (backup), ažuriranje sustava i programa, ali i dobro postavljanje zaporki.

Slaba zaporka može omogućiti krađu podataka, identiteta i novca. Dobra zaporka štiti osobne podatke (fotografije, poruke, dokumente), bankarstvo (financijske račune, kartice), ali i pristup e-mailu koji se često koristi za resetiranje drugih zaporki. Ako netko preuzme vaš e-mail, često može „otključati” gotovo sve druge račune.

Dobra zaporka treba biti dovoljno duga (najmanje 12 – 16 znakova), kombinacija velikih i malih slova, brojeva i posebnih znakova (!, %, &, # ...) i ne smije biti lako pogodljiva (npr. ime, datum rođenja, grad, kućni ljubimac).

Zaporku nije potrebno mijenjati svaki mjesec, ali ju treba mijenjati ako postoji sumnja na podvalu ili prijevaru. U svakom slučaju važnije je imati jaku, jedinstvenu lozinku nego ju često mijenjati.

U današnje vrijeme koristimo jako puno zaporki koje je nemoguće zapamtiti. Nikako ih ne treba upisivati u bilješke na mobitelu, na papir stavljen u novčanik ili pak slati u e-mailu sebi samima. Treba ih pametno urediti i postaviti.

Na primjer, možete koristiti metodu „rečenice” koju pretvarate, u raznim izvedbama, u zaporku korištenjem samo prvih slova svake riječi ili spajanjem cijelih riječi. Rečenica „Svaki dan ustajem u 7 sati!” može se koristiti kao: Sduu7s! ili Svaki+dan+ustajem+u+7+sati! ili Svaki-danustajemu7sati!.

Hakeri danas ne pogađaju zaporke ručno. Oni koriste napredne računalne programe koji u nekoliko sekundi mogu testirati milijune kombinacija. Slaba ili često korištena zaporka (npr. 123456 ili lozinka1) može biti probijena u svega nekoliko sekundi, dok dobra zaporka značajno otežava neovlašten pristup i može zahtijevati godine da bi je računalo dešifiralo.

Stoga, kao što zaključavate vrata svog doma, probajte s istom pažnjom zaključavati i svoje podatke na internetu. Prevencija je uvijek jeftinija od sanacije štete – ostanite informirani, kritični i digitalno sigurni.

Dubravka Rašljanin

ВОДА - ХЛЄБ НАШ НАСУЩНИ

Лето 2026. року будзе запаметане по негативних рекордох веліх європейских рикох, та так и Дуная, чий уровень води у єдней хвильки бул висши як 60 см. Пошлідок того зменшана робота гидро и нуклеарних електрарньох, очежана або претаргнута плівба и велі други негативни пошлідки хтори ше аж познейше укажу.

Ніхто би не подумал же даєдна велька європейска рика може пресушиц, а нєшка ше зочуєме праве з таку можлівосцу, кед же человек не премені свой способ живота. Прето, потрібне же бизме розумели значносц води, ресурсу хтори попри шветлосци, цєплоти, воздуху и поживи твори єден од фундаменталних условийох за живот на Жєми.

Вода хємийне зєдинєне двох атомох водоніку (гидрогену) и єдного оксигєну зоз хємийну формулу H_2O . Вона фундаменталне предусловіє за наставанє и єгзистованє живота на Жєми, прето же без нєй ані єден познати живи организм не може жиц. Вона чєчносц без фарби, смаку и паху, а у природи ю находзимє як чєчносц, ляд и водова пара. З оглядом же вода ма найвєкшу густосц на $3,98^\circ C$, то причина прєцо ляд плівє на поверхносци води. Попри шицкогє, вода униєверзални розпушчєвач, розпушчєє вєцєй субстанци як гоч хтора друга чєчносц.

Розширеносц води на жєми

Водови обмоток коло Жєми наволоує ше гидросфера. Вода як найрозширенша чєчносц на планєти забєра коло 71% Жєми. Вєлім сущєством вона бивальнік, людзом значни ресурс (транспорт), алє є и важни регулатор

клими. Аж 97,5% шицкєй води твори слєна вода у океанох и морьох, а лєм 2,5% слєдка вода. Вєкша часц тєй слєдкєй води зарєбрована у ляднікох и под жємних рєзєрвоарох. Вода нєпрєривно циркулєє по планєти прєз гидрологийни циклуси, кондензацию и паданє.

Слєдка и вода за пицє – истє чи рєзличнє?

Гоч слєдкєй води єст 2,5%, вираз „слєдка вода“ нє ма истє значєнє як „вода за пицє“. Жє би вода була за пицє, вона муши буц у чєчним стану, лєгко доступна и здравствєно исправна за пицє. Прєцо слєдка вода нє за пицє:

- зарєбрована є у ляду – коло 69%
- находзи ше прєглібоко под жєму або є преминєрализована
- забрудзєна поєрхова вода

Кєльє єст води за пицє?

Води за пицє єст мєнєй як 1% од вкупного количєства води на Жєми. З оглядом же потрібєи за воду вшє вєкши прє стални рост числа людзох, вшє моцнєйшєй индустрий и потреби за наводньованьом польєприврєдних поєрхносцох, винїмково важнє очувац и совисно хасновац воду за пицє.

Значносц за живи створєня и здравє

Вода состойна часц шицких живих организмох. Цєло одроснутогє чловєка состої шє зоз коло 60-70% води. Чловєк без поживи мєжє прєжиц дєскєльє тижні, а без води умєра за дєскєльє днї.

Вода ма значну улогу у организмє:

- транспорт субстанцох: вимєнка поживних материйох у клітинкох и транспорт оксигєну до шицких

часцох клітинкох

- чисцєнє цєла: одноши одрутни материй прєз покрутки и органи за тровєнє
- регулация температур: розхладзує цєло прєйг зноєня
- порушєвач метаболizmu: пошвидшує гє, а цє барз значнє за тровєнє и одбуванє шицких биохємийних реакцийох у клітинкох
- мозгова функция: чловєков мозг шє состої зоз 75% води, та аж и мала дєхидрация губи концєнтрацию и памєтанє

Значносц води за климє и околїско:

- регулєє цєплоту: океани упиваю вєлєки количєства слунковєй цєплоти и так зопєраю екстрємни прємєнки температур
- зоз нєпрєривним випарйованьом и паданьом у форми дижджу, вода оможлївєє прєживйованє жємових екосистємєх
- природни бивальнік: слєдководни и морски екосистєми дом за миллионскє число рошлїнох и животиных

Чловєково дружтво и приврєда:

- польєприврєда и пожива: найвєкша часц слєдкєй води хаснує шє за залїванє шєца и продукцию поживи
- продукция енергий: рики порушєю гидроєлектрарнї

и обєзпєчую обновлїву єлєктричну енергию

- приврєдни ресурс: мєнєй од 1% води на Жєми доступнє як вода за пицє, прето вона найврєднєйши ресурс у 21. сторєчю

Прєцо вшє мєнєй води доступнє?

Нєдостаточносц води нє лєм гєографски проблем, алє пошлідок вєцєй факторох:

- климатски прємєнки – мєня шє розпорядок паданя, цє спричинює длугочасово суши
- рост житєльства – поглєдованє за воду нєпрєривно рошнє
- забрудзєносц – рики, озєра и под жємни рєзєрвоари з воду забрудзую шє зоз индустрийним и польєприврєдним одруткам
- нєпродуктивнє газдованє – шмєцє и нєдостаток одвитуєцєй инфраструктури погоршєю проблем

Ратунок за воду

Житєльство на Жєми шє каждодньово звєкшєє, з тим рошнє и потрібєа за воду, а на тото тиж так дїйствую и хвильово условия, хтори шє найчєстєйшє нагло мєняю. Обчєкує шє жє би по 2040. рок Жєм моглє оцац бєз достаточних количєствох води за пицє, наводзи шє на сайту организациї World water reserve. Проблем з воду

може привесц до недостатку поживи, енергетских кризох або нестабилности економії и политичних одношеньох, а на концу и до войни за жридли води.

Три фундаментални рішення за проблем недостатку води:

- хасоване води у польопривреди – требало би же би ше продукователе обрацели гу продукції шаца хторе вимага меней води и хасновац прецизне заліване

- потребне укладац вещей средства до будователней и желеней инфраструктури зоз цильом же би построєня за пречисцованє и отримованє водових поверхносцох робели ведно
- преробйованє одрутной води и знова єй хасноване як води за пице

Аналогия „100 литри”

Же бизме визуално представели недостаток води, опатьме целосни резерви води на планети у меншим мерадлу. Кед би

шицка вода на Жеми станула до гордова од 100 литри, 97 литри творела би слана вода хтора не за пице, 2,5 литри було би цалком змарзнуте або преглібоко под жему же бизме ю могли достац, а лєм 0,003 литри (коло пол малей ложички) представляла би чиста, сладка вода доступна за егзистованє на глобалним уровню.

З оглядом же вода як ресурс барз недостаточна и неровномірно подзеле-

на, вещей од два милиярди людзох по цалим швецє хвильково жиє без услуги подмирийованя зоз безпечну воду за пице. Защита поверхносних водох и отримуюче газдованє зоз под’земними резервоарами води од пресудней значности за очуванє ограничених резервох води за пице на планети и иснованє человека на Жеми.

маг. инг. польопр.
Иван Лікар

13. МЕДЗИНАРОДНИ БІЄНАЛЕ ЛЕМКОВСКОЙ / РУСИНСКОЙ КУЛЬТУРИ – РУТХЕНАЛЕ, 2026.

У Криніці, у Польскєй, 23. и 24. мая того року, у організації Стіваришїня Лемків, отримани 13. по шоре Медзинародни Бієнале лемковскєй/русинскєй культури – Рутхєнале, 2026. Всоботу допояднїа зашедала Шветова рада Русинох/Руснацох/ Лемкох. Од членох були присутни єй председатель и член Ради з Мадярскєй Штефан Лявинец, та члени з Румунії Георгий Фирцак, Словацкєй Мартин Караш, Горватскєй Мийо Шайтош, Українї Микола Бобинец, Польскєй Андрей Трохановски и председателька Шветового форуму русинскєй младежи Светлана Бойчук, а за Сербию, од члена Ради Михайла Фейси бул овласцєни Мирон Джуња. На Ради було досц поради о означованю 35. рочниці Шветового конгрєсу Русинох / Руснацох / Лемкох, хторе у організації Русинскєй оброди будзе отриманє од 12. по 14. юний у Медзилаборцох, у рамикох Дня Руси-

Дружтво „Руснак” з Горватскєй з домашніма

нох Словацкєй и прихитованю за шлїдуюци, 19. Шветови конгрєс Русинох/Руснацох/Лемкох, хтори ма буц отримани 2027. року у Мадярскєй. Соботова урядова програма мала вещей активносци, а почала з даваньом чесци познатому лемковскому малярюви Епифанови Дровнякови Никифорови и отвераню вистави подобових творох лемковских уметнікох. Престижну Награду Василя Турока-Гетєша за витворєни позарядово резултати у розвою,

напредованю и презентаций русинскєй культури у шицких єй аспектох за 2026. рок, Шветова рада Шветового конгрєсу Русинох додзелєла др проф. Олєни Дуц-Файфер, визначней русинисткинї, потєси, єдней з главних діячох у здруженьох Стіваришїня Лемків и Рускєй бурси, и активистки хтора у русинским, лемковским руху од 1980. року. Потим шлїдзєла културна програма подзелєна на два часци, у хторєй участвовали ансамбли и солисти з По-

льскєй, Українї и Горватскєй. Дружтво „Руснак” з Петровцох, представєло ше зоз шпиванками и венчиком руских народних танцох бачванско-сримских Руснацох. У шпивацкєй групї „Голубки” Дружтва „Руснак” наступєли Минеа и Мина Гарди, Магдалєна Барна, Милош Гарди и Петар Лукич, а Санєла Гарди, Анита Барна и Наталиа Гнатко пречитали стихи Еугєний Врабєц, Ганчи Папандриш Гаргаї и Любки Сєгєди-Фалц. Окрем учашнікох, у делегаций Дружтва „Руснак” на Бієналу були председатель Мийо Шайтош, секретарка Наталиа Гнатко, а як госци учителька Андрея Иван Кризманич и председателька Ради Мєсного одбору Петровци Агнєтка Иван. Одход на Бієнале оможлївєнє з финансїйну потримовку Совиту за национални меншини РГ, та Општинох Богдановци и Стари Янковци.

Наталиа Гнатко

НА КОНЦУ ШИЦКО ПОСТАНЕ МОДА

У пиджами до варошу, у тренерки на вечеру: мода не ма граніци

Кед ше кус лепше запатримо до своїх шматох, видзи ше нам же иснує єден неписани закон: кед дацо досц длуго хасновите, кеди-теди постане модерне.

Дакеди ше ношело роботну якну бо требало же би витримала цали роботни дзень у вшеліяких услови-йох. Нешка ю облекаме кед идземе на кафу. Патики створени за спорт, а нешка их видзимо под каждым роботним столом. Алпинистични якни направени же би нас захищели од дижджу, шнігу и жими, а нешка их облекаме накеди дакус баржей задує витор. Мода люби пожичовац ствари хтори ей не були наменени.

Кед кус лепше роздумає, велька часц сучасних шматох скорей мала конкретну наменку. Балонер настал як защита за воякох у ровох. Бомбер якна була часц пилотскей опреми. Рифли були роботни шмати, першенствено за рударох. Парка тиж так настала як часц воєней опреми за екстремно жимни условия. Нешка ношимо шицки тоти шмати, гоч не маме ніякей вязи з войском, авиацию, а велі ані зок ніяку физичну роботу. И якошик нам то шицко цалком нормалне (задумайце дакого хто ходзи около у австронаутских або мурацких шматох...)

Але, то так идзе. Перше дахто ноши цошка бо му треба. Вец дахто други обачи же то добре випатра, та вец ище дахто треци. И, кус-покус, забудземе же тот фалат облечива мал свою оригиналну наменку. Одразу го ношимо бо нам ше пачи. А то уж мода.

Можебуц нас прето прицагую шмати котри мали другу наменку. Як кед би у ніх остало дакус од жи-

вота за котри були направени. Алпинистични ципели понукаю идею же особа люби вилети и авантури. Роботни шмати даваю дозу робу-носци, а у спортских випатраме активни, без обовязки же бизме були гоч хторе з того. Достаточне же так випатраме. Прето любимо або не любимо моду. Кед ю похопиме преозбыльно и даваме превельке значене тому хто цо ноши, брешеме под погришним древом.

Справди, то єден з лепших трикох моди. Можеме уживац и маштац о живоце котри ище не маме. Прето и иснує присловка “Облекай ше як особа хтора сцеш буц”. Спомедзи числених обовязкох хтори нас руцаю на рижни боки, мода може буц централне склоніше идентитету, свойо-файтова спиритуална вежба отри-мованя особносци у швецце хтори од нас гледа же бизме були сто ствари одразу.

Вежніме алпинистични шмати. Якни, хтори направени за шніг, витор и непогоди, нешка подполно нормално шейтаю по варошу. У ніх можеме на кафу, до дутяну або по дзецко до оводи. Так якна створена за запор шнігу, закончи наштрעד варошу дзе нам найвекши проблем барка на дражки. Скорей би таке дацо випатрало шалено, але мода асимілювала шмати, та их не чежко найсц на улїци.

Подобне ше случело и зок спор-

тским шматами. Тренерки, майці зок капучячу и патики уж оддавна вецей не служба лем за вежбанє. Дакеди то лем значи же ше нам рано не сцело роздумовац цо облечеме. Пиджами, шмати хтори гуторели “за нешка сом готови” нешка без почежкосци виходза зок хижи. Гадвабни комплекти без проблема ше уклапаю до елегантних вечарших шматох, папучи ше тиж так преселели на улїчку, а домашня галїна постава якна, дакеди и у жимским чаше. Як за шмати у служби, исте вредзи и за шмати за по дома. Улїчка постава форум за модну бешеду, а граніци гевтого дзе ше цо ноши неставаяу.

Прето шицко постава мода. Недостаточне нам же цошка практичне и удобне. Любимо кед ма дацо повесц о нас. Дакеди приповеда правду, дакеди преувелїчує, а дакеди облечеме якну за шнігову бурю кед идземе по хлеб.

Давид Морган

ŽIVOT IZMEĐU PERA I ŽICA: SJEĆANJE NA VLADISLAVA NAĐMIĆA

Priča o Vladislavu Nađmiću, rođenom 1947. godine u Ruskom Krsturu, zapravo je topla priča o trajnom traganju za harmonijom – kako u pisanoj riječi, tako i u tonovima tambure i gitare. Od najranijih dana, kada je kao dječak u krsturskoj osnovnoj školi prvi put prebira po žicama tambure, glazba mu je postala cjeloživotni kompas. Bez formalnih akademija, oslanjajući se na rijetke priručnike i vlastito, iznimno izoštreno uho, Vladislav je samostalno svladavao akorde tadašnjih popularnih melodija. Ta intuitivna povezanost s instrumentom prerasla je u

prve mladenačke nastupe s grupom „Škorvančki“, a potom i u sviranje unutar subotičkog KUD-a „Mladost“ tijekom njegovih gimnazijskih dana.

Paralelno s glazbenim sazrijevanjem, gradio je i svoj profesionalni put. Nakon rada u Prevoditeljskoj službi Skupštine Vojvodine, njegovo glavno profesionalno utočište postaje tjednik **Ruske slovo**. Kao novinar, on je punih dvadeset godina davao glas svojoj zajednici, no novinarsko pero nikada nije zasjenilo njegovu festivalsku dušu. Njegov rani duet s Mihajlom Mikitom upisan je u same temelje kultne „Crvene ruže“, festivala kojem je kasnije donosio novu energiju kao skladatelj i organizator. Kada su devedesete godine donijele potrebu za novim glazbenim prostorom, upravo je Vladislav bio među ključnim vizionarima i pokretačima festivala „Ružova zahradka“.

Odlazak u Kanadu 1994. godine označio je novu životnu stranicu, no oceanska daljina nije mogla prekinuti veze s rodnim krajem. Iz grada Kitchenera, sve dok mu je zdravlje to do-

puštalo, Vladislav je neumorno slao svoje note natrag u vojvođansku ravnicu, svjedočeći da istinsko stvaralaštvo ne poznaje granice. Njegovim odlaskom nakon teške bolesti, rusinska kultura izgubila je samozatajnog vizionara koji je spajao ljude, riječi i note.

Zanimljivost iz novosadskih dana: Na pragu legende

Posebno je intrigantno poglavlje iz Vladislavova života vezano uz njegove novosadske dane, kada je aktivno svirao u raznim popularnim sastavima. Iako se nikada nije odlučio u potpunosti profesionalno predati isključivo glazbenoj karijeri, svirao je u grupi „Lira“ zajedno s danas svima poznatim Sašom Popovićem. Upravo se ta grupa kasnije transformirala u legendarni „Slatki greh“, prateći bend Lepe Brene, koji je postao apsolutni estradni fenomen i trajno obilježio povijest zabavne glazbe na ovim prostorima.

Ana Bučko, mag. mus.

DIGITALNA DEMENCIJA

Kako digitalna tehnologija može dovesti do propadanja moždanih funkcija

Prije nego što krenete čitati tekst zamolit ću vas da napravite jednu vježbu. Pokušajte se prisjetiti svih telefonskih brojeva koje znate napamet, no pritom nemojte varati (odnosno zavirivati u imenik svog mobilnog telefona). Koliko ste ih se uspjeli prisjetiti? Kad sam malo razmislila, ja sam ih se uspjela prisjetiti otprilike 7-8, od toga barem polovice nepotpuno. Dogodila mi se jednom situacija da nisam imala svoj mobilni telefon uz sebe, a morala sam nazvati jedan broj. S druge strane javila se kriva osoba. Zbog čega više ne pamtim takve stvari koje smo nekad bez problema pamtili, poput rođendana, imena i telefonskih brojeva?

Gotovo da nema osobe koja ne posjeduje pametni telefon, u kojem se nalaze svi njezini kontakti, aktivnosti, kalendari, podsjetnici i ostali alati koji ju rasterećuju od uobičajenog mentalnog napora. Digitalna tehnologija ušla je u sve sfere naših života i ne možemo više zamisliti život bez nje. Postali smo ovisni o njoj i osjećamo se izgubljeno čim nam nije nadohvat ruke. Od nekih sam ljudi u povjerenju čula kako bi svijet bio puno bolji da nema mobitela i društvenih mreža. U jednom od prethodnih brojeva bilo je riječi o ekranizmu, odnosno utjecaju ekrana na razvoj dječjeg mozga. Naime, prekomjerna upotreba digitalne tehnologije, poput pametnih telefona, tableta, računala, pametnih satova te navigacije, značajno utječe na naše mentalne sposobnosti, a osobito se to događa kod djece.

Koliko smo postali ovisni o digitalnoj tehnologiji pokazuje objava uglednog osječkog liječnika Igora Bereckog, koja mi je u trenutku kad sam počela pisati ovaj članak „iskočila“ na Facebooku. On u toj objavi izražava divljenje ljudima koji su 60-ih i 70-ih godina putovali Europom, služeći se samo auto-kartom i prateći putokaze, te nepogrešivo pronalazili adrese na koje su putovali. Pritom nastavlja: „Kada bi me netko sada prisilio da bez mobitela i GPS-a vozim iz Osijeka u štajaznam neku južnu Francusku, pa u nekom štajaznam Marseilleu samo pomoću auto-karte pronađem ulicu i kuću u kojoj smo prethodno rezervirali privatni smještaj, mislim da bih odmah nakon prelaska granice na Bregani

prvo izbacio sve suputnike na nekom odmorištu, a potom vozio do iduće benzinske, parkirao i nemoćno plakao. A ako se pitate jesam li podatak o prijelazu na Bregani prethodno provjerio na Google Mapsu - da, jesam. Jer ovako napamet zaista nemam pojma kojim putem doći do Marseillea.”

U posljednjih nekoliko godina sve češće se spominje pojam “digitalna demencija”, koji je uveo ugledni njemački neuroznanstvenik i psihijatar Manfred Spitzer u svojoj knjizi Digitalna demencija: Kako mi i naša djeca silazimo s uma? Ovaj pojam opisuje kognitivni pad povezan s prekomjernom upotrebom digitalne tehnologije. Karakterizira ga oslabljeno pamćenje, pažnja i sposobnost rješavanja problema, te dezorijentiranost, osobito kod mladih osoba. Iako nije službena medicinska dijagnoza, pojam digitalne demencije naglašava širu zabrinutost glede dugoročnog učinka pretjeranog oslanjanja na tehnologiju na zdravlje mozga. Pametni uređaji djeluju poput vanjske memorije našeg mozga, oni nam smanjuju kognitivno opterećenje, te tako oslobađaju mentalni kapacitet za druge zadatke. Međutim, oni također ograničavaju prirodnu mentalnu vježbu mozga, odnosno mentalne izazove koji su neophodni za održavanje kognitivnog zdravlja. Istraživanja pokazuju da često oslanjanje na digitalne uređaje za zadatke povezane s pamćenjem smanjuje sposobnost korisnika da se samostalno prisjete informacija. Dolazi do tzv. mentalne atrofije, koja je slična slabljenju mišića uslijed neaktivnosti.

Kako bih vam zorno prikazala što se događa u mozgu ako između određenih moždanih stanica ne postoji komunikacija usporedit ću ga s primjerom staze koju smo ugazili u travi (sigurno ste takve stazice vidjeli i prolazili njima). Često korištena staza je dobro uhodana i vidljiva. Prestanemo li koristiti taj put, staza će zarasti u travu i njezin trag neće više postojati. Isto tako i trag pamćenja u živčanom sustavu ima dobro uhodan put, te se lako aktivira. Ukoliko strani jezik koji smo naučili u školi često koristimo bit ćemo vrlo vješti u njemu. Ne koristimo li ga nastupit će zaboravljanje, zamest će se trag pamćenja, te ćemo se teško sporazumijevati s drugim ljudima ukoliko dodemo u priliku koristiti taj jezik. Dakle, ukoliko ne koristimo određene moždane stanice, njihova funkcija postupno slabi i nestaje, one propadaju. Spitzer je pojmom „demencija“ želio upozoriti javnost da nekontrolirano i pretjerano korištenje tehnologije, kao i prekomjerno oslanjanje na nju, slabi kognitivne sposobnosti pojedinca, te može pogoršati stanje osoba koje su rizične za razvoj demencije i ubrzati njezin nastanak. Znanstvenici su s razlogom zabrinuti da bi demencija kao bolest mogla zahvatiti buduće generacije u ranijoj dobi, a sve zbog slabljenja kognitivnih funkcija kao posljedice prekomjernog korištenja tehnologije. Istraživanja koja su koristila snimke mozga pokazala su da prekomjerno korištenje ekrana može dovesti do strukturalnih promjena u mozgu, osobito u području čeonog režnja, koji je odgovoran za planiranje i donošenje odluka, te u području hi-

pokampusu, koji je odgovoran za pamćenje.

Djeca i adolescenti posebno su ranjiva skupina što se tiče posljedica upotrebe digitalne tehnologije zbog toga što im je mozak još u razvoju. Pretjerana upotreba digitalnih uređaja u tom ranom razdoblju može imati dugoročne posljedice. Jedno istraživanje iz 2019. g. pokazalo je da su djeca koja su provela više od dva sata dnevno pred ekranima imala niže rezultate na testovima pamćenja i jezika. Pretjerano korištenje ekrana među mladima povezuje se sa slabim pamćenjem, isprekidanom pažnjom i poremećenim snom zbog izlaganja plavom svjetlu, a sve to koči kognitivni razvoj. Istraživanje iz 2021. g. pokazalo je da su studenti koji su pretjerano koristili pametne telefone prilikom učenja imali niže rezultate na testovima pamćenja u odnosu na studente koji su koristili tradicionalne metode učenja. Neprestano pristizanje obavijesti, multitasking i trenutačna nagrada koju dobijemo od digitalnih uređaja dovodi do ometanja pažnje, tj. pažnja postane isprekidana, što smanjuje dublju fokusiranost koja je neophodna za prijenos informacija u dugoročno pamćenje. Mladi ljudi koriste digitalne uređaje sitnih noćnih sati, čime se izlažu plavom svjetlu koje smanjuje proizvodnju melatonina, hormona sna, i ometa obrasce spavanja. Neprekinut san u trajanju 6-8 sati neophodan je za konsolidaciju pamćenja, jer mozak za vrijeme dubokog sna obrađuje i organizira, te pohranjuje informacije prikupljene tijekom dana. Loš san negativno utječe na konsolidaciju pamćenja. Zato nastavnici uvijek naglašavaju učenicima kako je potrebno dobro se naspavati prije ispita. Prekomjerna upotreba digitalne tehnologije također je povezana s višim razinama stresa i anksioznosti, što također negativno utječe na pamćenje.

Prevelika upotreba digitalne tehnologije u svrhu komunikacije također ograničava prilike za izravne društvene interakcije, što utječe na razvoj socijalnih vještina i emocionalne inteligencije, te dovodi do osjećaja usamljenosti. Naime, u izravnoj interakciji s drugim ljudima možemo opažati neverbalne znakove komunikacije, poput stava tijela, tona glasa, gestikulacije i sl., čega nema u digitalnoj komunikaciji. Vjerojatno možete primijetiti kako danas mladi pokazuju manje empatije i više egocentrizma, rjeđe uspostavljaju kontakt očima, imaju manji vokabular

od starijih generacija. Također, telefonske pozive koriste iznimno rijetko i izbjegavaju ih, a ako ih netko nazove, prema njihovim riječima to im izaziva značajan stres zbog osjećaja hitnosti. Naime, putem telefonskih poziva roditelji s njima komuniciraju uglavnom ako se radi o situaciji kad ih moraju brzo dobiti, kao što su primjerice hitne situacije. Spitzer o ovome još dodaje da intenzivno korištenje društvenih mreža ne smanjuje samo broj prijateljstava u stvarnom životu, nego i socijalnu kompetentnost jer se za to zadužena moždana područja smanjuju. Također navodi da društvene mreže ugrožavaju socijalne vještine i potiču strahove i depresiju.

KAKO SPRIJEČITI DIGITALNU DEMENCIJU?

Tehnologija nam je omogućila velike promjene na više područja, te nam je uvelike olakšala svakodnevno funkcioniranje. Na društvenom planu, omogućila nam je povezivanje s ljudima diljem svijeta, a u radu nam je poboljšala učinkovitost. No, istraživanja nam pružaju neoboriv dokaz za negativan utjecaj pretjerane upotrebe tehnologije na naš mozak. Može nam biti jasno da je umjerenost ključ u borbi protiv digitalne demencije. Strategije ublažavanja negativnih učinaka digitalne tehnologije naglašavaju pažljivo korištenje tehnologije, mentalni trening i tjelesnu aktivnost.

U nastavku su neki savjeti o tome što možete poduzeti kako biste ublažili negativan učinak prekomjerne upotrebe tehnologije:

Ograničite obavijesti na mobilnom telefonu. Jedan od načina kako možete izbjeći neprestano gledanje u ekran mobitela jest da ograničite broj obavijesti koje primete. Ako određena obavijest nije hitna razmislite o tome da je utišate ili ugasisite u potpunosti.

Ograničite vrijeme provedeno pred ekranima. Postoje aplikacije koje mogu ograničiti vrijeme provedeno u tzv. skrolanju po društvenim mrežama ili u pregledavanju vijesti. A kako biste manje pasivno provodili vrijeme pred ekranima možete tijekom gledanja omiljene serije voziti primjerice sobni bicikl ili raditi vježbe s bućicama.

Bavite se tjelovježbom. Aerobne aktivnosti, poput trčanja, plivanja ili vožnje bicikla poboljšavaju protok krvi kroz organizam, te tako dovode više

krvi i do mozga, što potiče razvoj novih živčanih stanica u predjelima zaduženim za pamćenje, poboljšavajući time naše pamćenje.

Redovito provodite mentalni trening. Kad ste zadnji put pročitali neku knjigu, riješili križaljku ili stekli neku novu vještinu? Iako ove aktivnosti mogu zahtijevati više truda nego posezanje za mobitelom, redovit fitness za mozak može učiniti mnogo za naše moždane stanice, potičući njihov rad i poboljšavajući nam kognitivni učinak.

Napravite digitalni detoks. Ovaj pojam označava svjesnu odluku o smanjenju, ograničavanju ili potpunom prestanku korištenja digitalne tehnologije, poput pametnih telefona, računala, tableta i društvenih mreža. Obično se ljudi na to odlučuju radi smanjenja stresa zbog neprestane povezanosti, poboljšanja mentalnog zdravlja, usmjeravanja na međuljudske odnose i uspostavljanja ravnoteže između online i offline života. Smanjiti vrijeme pred ekranom ne znači da ga se trebate potpuno riješiti. Stručnjaci preporučuju da se slobodno vrijeme pred ekranom nakon posla ograniči na manje od dva sata dnevno. A digitalni detoks može se provesti i kroz dan, dva ili čak jednu večer. Dakle, ne morate potpuno odbaciti ekrane kroz dulje vrijeme. Stoga kad ste offline pokušajte razmišljati o tome da budete prisutni u sadašnjem trenutku.

Sve ove aktivnosti mogu potaknuti stvaranje novih živčanih stanica u hipokampusu, te time poboljšati njegovu funkciju i ojačati pamćenje.

U zaključku možemo reći da su nam pametni uređaji poboljšali praktičnost u svakodnevnom funkcioniranju, no njihova intenzivna upotreba predstavlja značajan rizik za mentalno zdravlje. Proaktivne mjere, kao one gore navedene, mogu pomoći u očuvanju mentalnog zdravlja i smanjiti dugoročne rizike uzrokovane pretjeranom digitalnom ovisnošću, osobito među mladima. Poticanje zdravijeg odnosa prema tehnologiji osigurava da nam ona više služi kao alat za bolju produktivnost i povezanost, nego kao izvor mentalnog napora.

Članak priredila:
Helena Timko Tot, mag.psych.

Izvor:

Badžak J., Đerke, F., Bašić, S. i Demarin, V. (2024). Digital dementia and cognitive decline in the era of smart gadgets. *Medical Sciences*, 565 (68-69): 50-54.

СЛУНЕЧНІК ТОГО РОКУ ПОДРУЦЕЛ, А КУКУРИЦА З МИНИМАЛНИМ УРОЖАЙОМ

У РГ слунечнік того року зашати на 80 000 гектрах, док влоні бул на 67 000, цо спрам евиденції Державного заводу за статистику аж 19% вецей як прешлого року.

Цеком юния и юлия слунечнік ше у векшини регийох добре тримал, бул аж и преценени урожай на блізка 4 т/га, медзитим длугока суша и вельки горучави у августу му одредзели менши урожай, просеково 2,5 до 3,3 т/га, окрем винімкох котри достали диждж цеком лета. За тогорочни урожай слунечніку ше предвидзує цена од 460 евра/т. Польоділци уж одписали кукурицу, та ше обчековало же слунечнік и олейов репчень надополня чкоду на кукурици, але ані тоти

олейarki не выполнели просеково урожаї.

Урожай жита и ярцу бул одлични, але цена спущена на минимум. Слунечнік, як культура котру велі звекшали, не выполнел обчекованя, а од кукурици кед будзе минимални урожай, будземе задовольни бо и минимални урожай лепши од нїякого, цо ше случує у даєдних регийох дзе ше чутки ані не завязали. Високи температури и недостаток влаги одредзели урожай. Єден подли рок годзен ше прежиц, як цо то уж и було, бо после подлого року пришли даскельо лепши. Нажаль, те раз ше ситуация обрацела наспак, маме єден добри роки на даскельо подли.

Суша не проблем лєм за урожай, але и за

пририхтоване шаца других культурох. На шор пошвидко приходзи олейов репчень, за котри будзе проблем обробиц жем и пощац го кед не будзе озбильнейших паданьох, бо ше яви неєднаке зиходзене або ані не зидзе по перши диждж. Конєц августа и половка септембра оптимальни рок за шаце олейового репченью.

Фахово служби опоминаю же ше у шлїдуючим периодзе може обчековац напад ореховой мухи, та треба провадзиц ей численосц, же би ше защита цо ефикаснейше окончела, док озбильним продуковательом совитує и хасновање жовтих феромонских плочох и чим частейше проверйованє же би третироване було ефи-

каснейше. Окрем того, досц важна мира против мухи то зберанє одпаднутих плодох и їх подполне зніщованє, же би ше кельо-тельо зменшала популяция у идущим року. На малих поверхносцох и у поєдинечним стеблѣ жовти плочи ше можѣ хасновац и за конкретне зніщованє мухи. Орехова муха походзи зоз Сиверней Америки, а до Европы пришла 1980-их, а до нашей жеми сцигла 2000-их роках. Женки мухох лягну вайца до желєней лупи, овойніци, а лічинки ше карма зоту тканю, та прето плоди и добиваю чарну фарбу и починаю гніц.

Антун Гарди

МЕСТО МОТИЛЬКАСТИХ РОШЛІНОХ У ЖИВОЦЕ РУСКОГО ПАРАСТА

У земледілскей продукції вельку важносьць окрем житаркох маю и рошліни котри уходза до групи мотилькарох и шицки рошліни тей групи зоз истей фамеліі, а то мотилькасти рошліни (papilionaceae), а розличних су родох. Квеце мотилькастих рошлінох ма специфичну форму мотіля, од чого и походзи и назва, а друга назва спрам плоду тих рошлінох, а то мауни у котрих ше находзи зарно. Перша и найзначнейша у тей продукції то соя (Glycine hispida), а праоцовщина сої Китай. Соя ма вельке значенє у чловековим костираню, хаснує ше зарно як мука, потім олей, млеко и так далей. Ма вельку поживну вредносьць и часто ше ю хаснує як замену за месо, а хаснує ше ю и у рижних других индустриях. Тиж ма вельке значенє и у карменю статку, зарно ше хаснує у рижних мишанінох и концентратах, а поготов при карменю живини и швиньох. Соя ярня рошліна и не подноши мрази, та ше ю шеє концом априла и початком мая. Ище єдна специфичносьць як сої, так и других мотилькастих рошлінох же на їх кореню у симбиози жию кореньово бактерії (Bacterium radicicola) котри од рошлінох беру одредзене количество поживних материйох, але у жеми охажяю вельке количество органского азоту, а азот твора так же го беру зоз воздуху зоз диханьом и на тот способ упліваю на урожай мотилькастих рошлінох котри го хасную у своїм розвою. Тирванє

вегетации сої руша ше од 80 дні при вчасних сортах, та по 120 и вецей дні при позних, состав зарна ма вельку поживну вредносьць, у своїм составе ма 37 % бильчки, 20% масци, 30% угльово гидрати, а ту и рижни други минерали и витамини. Прето ше вельо хаснує у нашим людским костираню, а поготов при вегетариянцох и веганох. При карменю ше миша зоз житарками, але скорей карменя статку муши ше ю термично обробіц бо у своїм зарну ма материй трипсин инхибитора и ферментох уреазы котри чкодліви за статкову систему за тровенє. Прето ше окончує поступак екструдирования на теператури од 120 по 135°C и на тод способ ше тот материй одстранює зоз зарна.

Нашо парасты ше зоз сою починаю стретац концом седемдзешатих и початком осемдзешатих рокох прешлого століття. Єден час то була рентабилна и економски виплацуюца рошліна, але у новших часох парасты ю рідко шею. Тому доприноши и клима, паданя у новши часи вше рідши, а поготов под час вегетации сої котра у своїй продукції гледа досць влаги. Заходна польопривреда, прецизнейше поведзено САД, зоз сою посцигує вельки урожай бо продукую ГМО сорти за котри ище не установене як буду уплівовац на животины швет, а тиж так и на чловеков организм.

Друга тиж значна мотилькаста рошліна у по-

льопривредней продукції то грашчок (Pisum sativum). Як праоцовщину грашчку фаховци найвецей споминаю Индию и Афганистан. До культури є уведзени барз давно, а ище го садзели и стари Греки и Римяне. Сорти грашчку дзеля ше на вецей способи, та так маме сорти за статкову покарму и сорти за людске костиранє, тиж маме вчасни и позни сорти, ярні и жимски, та и подзелене спрам висини стебелка, на нїзки и високи. Нашо парасты рідко шею грашчок за статок прето же дозреванє зарна барз неєднаке, та вець приводзи до почежкосцох при тлачидби и муши обовязно исц на штучне сушенє. Зарно ше хаснує у рижних мишанінох и концентратах за статок. Цо ше дотика сортых за нашу людске хаснованє, у дакедишніх часох шала го кажда кресцанка у своей загради, єдну часць вшенї, вець вчас наяр и познейше, витримує мрази по -10°C, а закрити зоз шнігом по -20°C. Температури висши од 25°C му завадзаю и кед ше горучава повторює 5 и вецей дні за шором, теди престава роснуц. У своїм розвою, тиж так як и соя, гледа вельке количество влаги. При грашчку у заградкарстве вельки чкоди спричинюю птици котри знаю повиберац посадзене зарно.

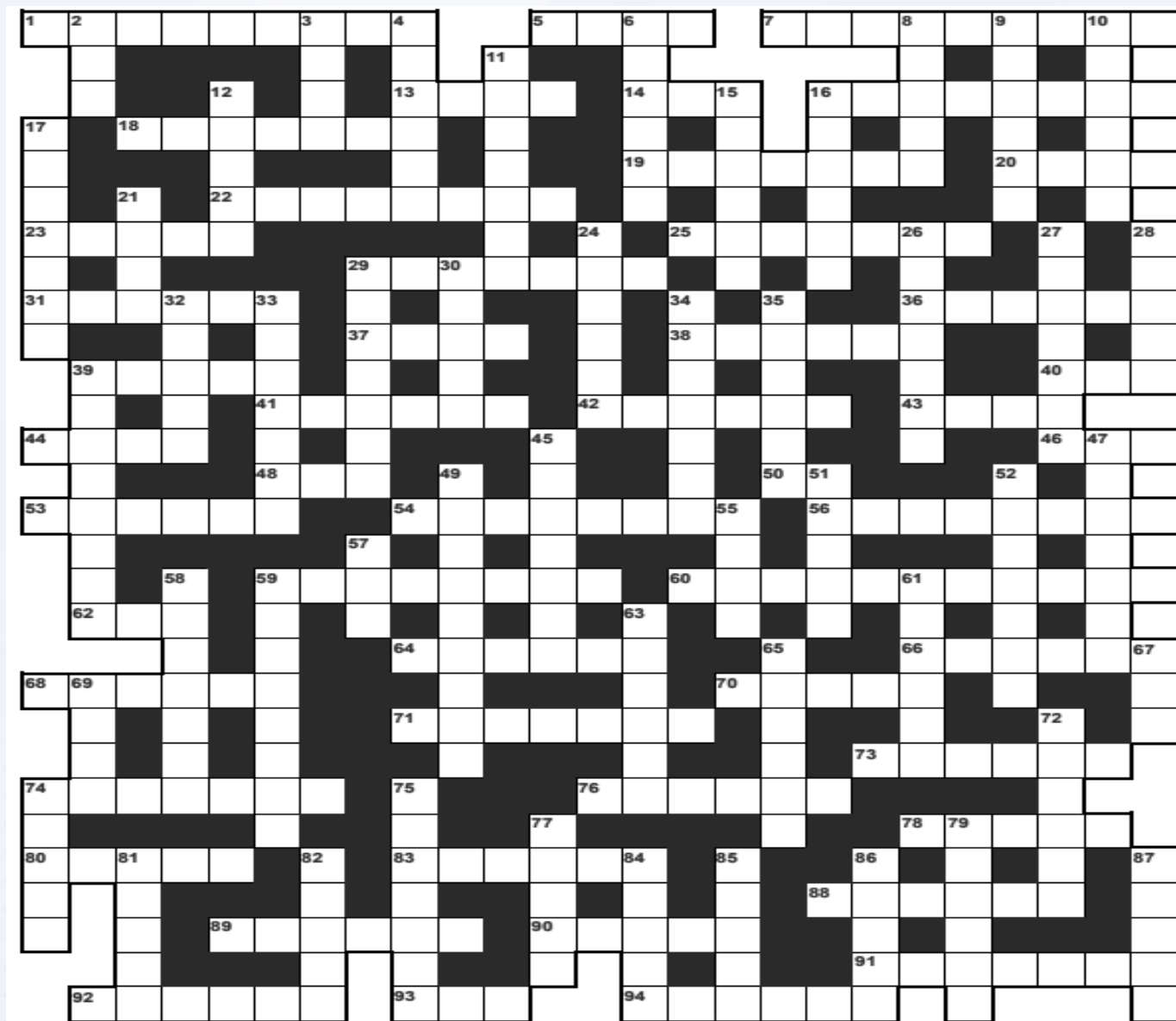
Мушиме спомнуц три найпознатши и найбаржей садзени сорти грашчку медзи нашими газдинями, а то чудо Америки, то нїзка сорта зоз грубима зарнами, потім мали Провансалєц,

то кус висша сорта зоз дробнейшими зарнами але смачними и окреме слаткими и на остатку чудо од Келведона, нїзка сорта зоз смачними зарнами.

У модерних часох грашчок не так часто на наших столах, а боме и у наших заградах. Же ше го слабше садзи кумовали и климатски пременки и вше векши суши, та грашчок вше чежше одховац, а кус зме занедзбали и його поживну вредносьць и добри уплів на чловекову систему за тровенє, а по квалитети не заостава за сою. Модерне заградкарство ше преселело на векши газдовства и поверхносьци, и заградкарох котри ше замїмаю зоз продукцію на велько. Дзекуючи такей напредней продукції грашчок часто купуєме у тарговинских центрах, змарзнути або у конзерви, а часто уж и готови уварени, та так нешкайши кресцанки не муша ані садзиц, а боме ані вариц грашчок, лем го зогрею и полудзенок готови, а вони за тот час шлебодни, можу пиц кафу и сурфац по Фейсу.

Дакеди жени, кед витаргали грашчок и отаргали мауни, вишли на драгу до хладку на лавочку щикац грашчок и там мали свой систем Фейсу: вше их було даскельо, та попретресали валалски новосци. И гоч не мали мобилни телефони, знали шицки валалски новосци, а гу тому и грашчок бул пощикани.

Томислав Рац

ГОРИЗОНТАЛЬНО:

1. Видумане мено хторе уметнік часто хаснує место правого. 5. Борецьки спорт. 7. Найчежши дзень у тижню. 13. Од нього ше дзвига често за хлеб. 14. Индустрийна рошліна за продукване платна. 16. Оружје австралских старожительох. 18. Допити инсект хтори цица крев. 19. Утвердзене; варошик (заст.) 20. Алкоголни напиток од хмелю и ярцу. 22. У прешлосци, зоз коньми тлачиц жито на адышу. 23. Место дзе ше предава и купує. 25. Зла чаривніца. 29. Длугоки порвазок, штранг. 31. Судзина за уліване чечносци през узки отвор. 36. Главни город Велькей Британії. 37. Нукашні швет човека, процивносц од цела. 38. Часц ланца. 39. У прешлосци, председагель месней управи. 40. Пияти мешац. 41. Справди, наисце. 42. Уметнічка слика, облак од фалаткох офарбеного скла. 43. Водова рошліна. 44. Мали конь. 46. Ношмє вжмє коло шиї. 48. Будователь арки (библ.). 50. Найвєкша або перша карта, кец. 53. Континент, колїска чловечества. 54. Традиційне єдло зоз мяса. 56. Особа хтора роби добродзечне без плаци. 59. Указує час на годзини. 60. Наука о павукох. 62. Оцєц, тато. 64. Драга на полю. 66. Плоди позберани на полю, у загради. 68. Отровни гад. 70. Гунцут. 71. Фаховец у одредзеним занїманю, специялиста. 73. Вовк. 74. Превозка на двох колєсах. 76. Заплєцени власи. 78. Велька рична риба, сом. 80. Власнік газдовства. 83. Популярна шпиванка Я. Сивча "Били ...". 88. Держава зоз яворовим лісцом на застави. 89. Часц руского облєчива хторе жена ношєла на глави. 90. Вичножелєна рошліна, символ побиди при старих Грекох. 91. Насилне прилучованє території другей держави. 92. Польодїлец, роботнік на жеми. 93. Видеоасистєнт судії у фодбалу. 94. Звучни самогласнік, вокал.

ВЕРТИКАЛЬНО:

2. Индустрийна рошліна хтора вегетариянцом заменує мєсо. 3. Сиверноатлантски союз. 4. Традиційна титула японского цара. 6. Нагле препаданє, крах. 8. Наш часопис "Нова...". 9. Наш континент. 10. Воздлужни нїтки нацагнути на кроснох; база, фундамент. 11. Аждая. 12. Перши мешац у калєдарє. 15. Хлоп хтори барз дзба о своїм облєчиву и випатрунку. 16. Правила красного справованя. 17. Неправдивє окривїованє. 21. Алат за копанє жеми. 24. Кухнєва судзина, вєкши погар з ручку. 26. У прешлосци, судзина за тинту. 27. Часєне з нагоди успїху. 28. Наша найвєкша риба. 29. Символ щєсца на коньовим копиту. 30. Дзень медзи вчера и ютре. 32. Не били. 33. Географски рєлєф, Панонска... 34. Ладичка, гласацка... 35. Велька морска флота. 39. Часц жеми дзе жию живи организми. 45. Часц дзивоцкого облєчива, пантїлка завязана на глави. 47. Континент, Нови швет. 49. Популярне сладке єдло цо ше пражї на тиганю. 51. Мац єдного супружнїка у одношеню гу мацєри другого. 52. Фаховец за карцином. 55. Польодїлски алат за жатву. 57. Велька риба у Пакистану и Индії. 58. У прешлосци, обуї сєляна. 59. Квєце пєларгония з нашей шпиванки, "Мацєрова...". 61. Файта жєлєня. 63. Нїтка. 65. Мали польски глєдар. 67. Средство за дезинфекцию ранох. 69. Медзи седмим и дзєвятим. 72. Дакєдишнє назва за погоспитєльски обєкт. 74. Музични инструмент, бас. 75. Княз Киевской Руси, Мудри. 77. Птица цо приноши дзєци. 79. Не специялист. 81. Вєкши фалат платна у хторим ше прєношєло завязани ствари, єдзєне. 82. Ансамбл составєни зоз осєм музичарох. 84. Сивєрни єлень, лос. 85. Домашнє животино, самєц овци. 86. Били дзивоцки шмати за винчанє. 87. Житєль Польскей.

Леся Мудри

Союз Русинох РГ, Ради Європи 93, 32000 Вуковар
e-mail: savezrusina@gmail.com
Совит „Новей думки”, Ради Європи 93, 32000 Вуковар
e-mail: novadumka@gmail.com

Р о з п и с у ю К О Н К У Р С

За програми видавательства у 2027. року спрам критериямох за утвердзоване финансовой потримовки за програми невладових здруженьох и здруженьох национальных меншинох, на конкурс ше можу явиц шицки полнолітні граждана РГ хтори задоволюю критериями конкурсу.

Критериями:

- литературне діло за хторе ше гледа финансовой потримовка муши буц написане на руским або на горватским языку (не виключує ше ані двоязични приклад руско-горватски)
- збирки поезиї ше друкую без илустрацийох и фотографийох
- писні и кніжки наменени дзецом друкую ше у фарбох и треба же би були илюстровани
- литературне діло треба же би було вязане за животни обставини Руснацох на нашим просторе або ширше – зоз обласци етнології, исторії, церковного, културного и явного живота, як и зоз каждодньового живота наших людзох

– литературне діло може буц наменене одроснутим особом, младежи и дзецом

– литературне діло може буц написане у шицких кніжовних родох – лирским, епским або драмским, може буц мемоарска, автобиографска або биографска проза

– За конкурс автор муши окрема авторского діла доручиц свою биографию, найменей єдну рецензию на литературне діло хтору написал рецензент значни за обласц до хторей спада діло и податки о рецензентови

– **литературне діло ше посила докончене, цо значи же додатни дополнения и вименки не можлїви, виключно у компютерскей форми** на e-mail адреси Союзу або Новей думки, або по пошти на горню адресу, тиж так у компютерскей форми. Конкурс отворени по 1. новембер 2026. року.

Редакция Новей думки

NAKON LJETNE STANKE NK RUSIN NASTAVLJA IGRATI U ISTOM NATJECATELJSKOM RANGU

Nakon ljetne stanke i odmora nogometaši Rusina ponovno su se okupili kako bi započeli sa pripremama, ali dugo nisu znali za koji rang natjecanja će se pripremati jer bilo je dosta turbulencija, dali ići u rang više ili ostati u drugom razredu županijskoga nogometa.

Trener Šarčević i uprava odlučili su da je to nekako najbolje za momčad ostati u istom rang natjecanja. Pripreme su započele još krajem mjeseca srpnja i to pravom prijateljskom utakmicom protiv prijatelja

Fk Rusin Ruski Kerestur. Gledatelji su mogli vidjeti pravu utakmicu punu prilika s obje strane gdje je prvo poluvrijeme domaća momčad Rusina iz Mikluševaca vodila 1-0 golom lukavog Kujundžije koji je vidio da je golman izašao dosta daleko od svojih vrata i udarcem sa centra zabio za vodstvo. Bilo je još prilika sa obje strane, ali golova nije bilo. Drugo poluvrijeme ipak je bilo puno sadržajnije i zanimljivije za gledatelje jer su vidjeli susret pun obrata. Prvo su gosti u razmaku od samo desetak minuta preo-

krenuli rezultat na 1-2 da bi u konačnici igrači Mikluševaca ipak zabili preko Drmića i Šarčevića te donijeli pobjedu domaćinu 3-2. Sljedeći susret gostovali smo nešto oslabljeni kod RAŠK-a iz Rajovog sela i po dosta vrućem i sparnom vremenu izgubili rezultatom 5-2. Zadnji susret ipak je bio natjecateljskog naboja. Igrali smo kup utakmicu protiv Nk Sloge iz Novih Mikanovaca. Dobro smo otvorili susret i povelj preko Alilovića u 15. minuti susreta, ali je domaćin nakon samo pet minuta vratio stvari na početak.

Mreže su mirovale sve do posljednjih dvadesetak minuta kada Sloga zabija za 2-1, a u sudačkoj nadoknadi stavili su točku na “i” trećim pogotkom i tako riješili pitanje putnika u sljedeće kolo kup natjecanja. Vrlo dobra utakmica sa obje strane koja će treneru Šarčeviću poslužiti da vidi eventualne nedostatke i što se još može ispraviti pred sam početak nove sezone koja uskoro starta. Do tada lijep pozdrav.

Hrvoje Zagorac

